

DE MARES A FILLES, DUES GENERACIONS DE DONES

**UNA ANÀLISI DE LES VISIONS I PERCEPCIONS DE
L'EDUCACIÓ DE LES JOVES D'ORIGEN MARROQUÍ I LES
SEVES MARES.**

Autoria: Wafa Boulahrouz Lahmidi

Tutoritzat per: Josan Langarita Adiego

Treball Final de Grau

Grau en Treball Social

Facultat d'educació i psicologia

Juny 2022

Resum:

La inclusió de les joves d'origen marroquí en els nostres contextos socials està condicionada pels valors transmesos en el seu entorn familiar, i específicament les noies reben l'educació i els valors per part de les seves mares, que tenen el rol de promoure l'educació en l'entorn familiar. No obstant això, el conflicte sovint apareix quan la noia se n'adona que l'educació que rep en el seu entorn familiar és molt diferent a l'educació i els valors que li transmet la societat. En aquest context, es fa evident que el rol de les mares marroquines en moltes ocasions no acaba de satisfer les necessitats educatives de les seves filles. Això pot ser resultat de diferents factors: per una banda, el fet de tractar-se de dues generacions diferents i educades en dos contextos socials diferents: i per altra banda, és primordial valorar l'educació en l'entorn familiar i social de les mares. Aquest estudi pretén analitzar el paper de les dones d'origen marroquí en l'educació de les seves filles nascudes a Catalunya. Per això s'ha centrat en recollir les evidències de dones i joves de la província de Girona. La recerca té un enfocament qualitatiu i per això, s'han dut a terme entrevistes amb les mares i les filles. En total s'han realitzat dotze entrevistes. L'anàlisi dels resultats demostra les semblances i diferències en els valors, preferències i educació de les mares i les seves filles.

Paraules claus: mares, filles, educació, família, generacions

Abstract:

The inclusion of young women of Moroccan origin in our social context is conditioned by the values in their family context, and specifically the girls receive the education and the values of their mothers, who have the role of promoting the education in the family community. However, the conflict often shows up when the girl finds out that the education she receives in her family context is very different from the education and values that the society transmits to her. In this context, it is clear that the role of Moroccan mothers often fails to meet the educational needs of their daughters. This can be the result of different factors: on the one hand, the fact that they are part of two different generations and educated in two different social context: on the other hand, it is essential to value the education in the family and social environment of the mothers. The aim of this study is to analyze the role of the women of Moroccan origin in the education of their daughters born in Catalonia. For this reason, it has focus on gathering evidence from women and young girls in the province of Girona. The research has a qualitative approach, which is why I interviewed mothers and daughters. A total of twelve interviews were conducted. The analysis of the results shows the similarity and differences in the values, preferences and the education of the mothers and their daughters.

Key Words: mothers, daughters, education, family, generations

AGRAÏMENTS

Al sistema educatiu públic i de qualitat. Als docents i professionals de l'àmbit social i educatiu que no deixen de creure i acompanyen a les joves. Gràcies.

A en Josan el meu tutor del treball Final de Grau per guiar-me durant aquest camí, i per interessar-se en aquesta temàtica.

A la meva mare, t'estimo.

A les meves amistats, per ser-hi sempre per creure en l'amor i en la llibertat. Especialment a les meves còmplices i confidents a la Cristina Rost i a la Sara Garcia, gràcies per no deixar de creure en mi i per l'estima incondicional.

A les dones de la meua vida, a les companyes de lluita i a totes aquelles dones que heu posat un trosset de vosaltres en aquestes pàgines. Gràcies.

ÍNDIX

1	Introducció	4
1.1	Objectius	6
1.2	Estructura del treball	6
2	Marc teòric	6
2.1	Per què de mares a filles?	6
2.2	El concepte de maternitat	7
2.3	Les dones marroquines: entre la tradició marroquina i la religió musulmana	8
2.4	Maternitat de les mares marroquines	10
2.5	L'educació de la dona marroquina al Marroc	11
2.6	Entre mares i filles dues generacions de dones	11
2.7	Les joves d'origen marroquí	13
3	Aspectes metodològics	15
3.1	Paradigma de la investigació	15
3.2	La metodologia qualitativa	16
3.3	El procés de la recerca	16
3.4	Consideracions ètiques de la investigació	17
3.6	Anàlisi de dades	18
4	Discussió dels resultats	20
4.1	Factors condicionats de l'educació familiar	20
4.2	Educació familiar vs educació àmbit social	27
4.3	Relació materno-filiar	33
4.5	Expectatives de futur	35
5	Conclusions	36
7	Referències bibliogràfiques	40
8.	Annexos	44
8.1	Consentiment informat	44
8.2	Entrevistes mares	45
8.3	Entrevistes joves	47

1 Introducció

En els darrers anys, estem vivint nombrosos canvis socials, polítics, i culturals, que afecten de forma integral els diferents àmbits de la nostra vida. La mobilitat geogràfica dels éssers humans, és una d'aquestes qüestions de gran rellevància dins de la nostra societat. Els processos migratoris sempre han estat presents, i representen una oportunitat d'enriquiment social i cultural. Partint d'aquesta premissa, és hora de qüestionar-nos les relacions socials i culturals que tenen lloc; i específicament, la inclusió de les persones nouvingudes al nostre país.

Sovint, una de les qüestions que ens plantejem sobre la inclusió de les persones nouvingudes són les relacions que tenen en el si de la societat d'acollida; la seva disposició a adaptar algunes pràctiques, costums o valors com a propis. No obstant, i malgrat que ens sorgeixen molts interrogants sobre el perquè de les seves actuacions, rarament pensem en les causes que originen alguns comportaments.

Si el que pretenem és la inclusió de la comunitat nouvinguda en la nostra societat, potser seria idoni partir de la importància de la figura femenina com a eix principal. Aquest, no és un simple dit sinó més aviat un pilar i fonament de gran importància; doncs la dona tradicionalment i històricament, ha estat considerada com un pilar de l'educació de futures generacions(Lamrabet, 2008). Malgrat que al llarg dels anys la nostra societat s'ha anat transformant, el seu paper i la seva rellevància encara continua vigent fins als nostres dies i sense ella, mai ens podrem referir a la "completa inclusió" i menys a la sostenibilitat social.

Parlant d'inclusió, resulta fonamental plantejar-nos el paper de la dona nouvinguda de primera generació i la seva influència en l'educació de les seves filles. Aquest treball que es presenta té un enfocament sobre la dona nouvinguda; i concretament la dona marroquina com a educadora i la seva relació amb les filles. Pretén analitzar la figura de les mares com a principals transmissores de l'educació de les seves filles i les relacions entre les joves catalanes d'origen marroquí. Així doncs, m'he centrat en les dones que viuen a Girona i que han rebut una educació en un país totalment diferent de les seves filles: el Marroc. Així mateix, pretén entendre la relació de les filles educades en una societat occidental i de les seves mares que han estat educades en el si de la societat marroquina.

Entre les dones immigrades i les seves filles hi ha una diferència fonamental. Perquè les filles no han tingut un procés migratori propi i s'han endoculturat en el territori català. Partint d'aquesta premissa, es tracta de casos totalment diferents de les seves mares; doncs aquestes han rebut una educació molt important en el país d'origen. Així doncs, es tracta de joves que viuen entre dues cultures, dues o més llengües, dues maneres d'entendre la realitat i la societat.

Aquesta nova realitat sovint les porta a la confusió, doncs mai acaben de sentir-se ni d'aquí, ni d'allà. Tot això, desemboca en una sèrie d'inquietuds i preocupacions que s'inicien durant els primers anys de la infància i que es van accentuant amb els anys (Faccini, 2011).

Les joves doncs, podem ser molt diferents de les nostres mares, en les nostres formes de pensar, els nostres valors, i les nostres idees que adquirim en diversos contextos; de l'escola, el barri, el nostre grup d'amistats i especialment de la família. Això ens porta a parlar no d'una identitat única, sinó d'una identitat oberta i múltiple. Maalouf (2000), afirma que *“la identitat és allò que fa que jo no sigui idèntic a cap altra persona”* La identitat no és una cosa innata, ni simple, ni única, sinó que és forma al llarg de la vida a través de les experiències personals i els aprenentatges individuals. Segons Maalouf, (2000); la identitat és entesa des de dos vessants diferents: per una banda, la que està relacionada amb l'herència vertical, aquella que rebem dels nostres avantpassats les tradicions del nostre poble, i per altra banda, l'herència horitzontal que aquesta és producte de l'època en la qual ens trobem.

D'aquesta manera, es fa necessari analitzar la convivència i les relacions de les diferents generacions de dones d'origen marroquí i les seves filles nascudes i educades en el context occidental per tal d'entendre i aproximar-nos a la realitat d'aquestes dones. Es proposa analitzar la convivència a través d'una visió intergeneracional que influeixen en les dones que van realitzar un procés migratori i les seves filles i es pretén donar resposta a la següent pregunta de recerca: Quin és el paper de les mares marroquines en l'educació de les seves filles, i de quina manera repercuteix en la vida de les joves en el si de la societat catalana?

Les motivacions que m'han portat a escollir aquesta temàtica són diverses: per una banda, una motivació personal, condicionada per la meua experiència com a dona i filla d'origen marroquí; i educada entre dues realitats diferents. Aquesta investigació em permet analitzar i apropar-me a l'experiència de les dones d'origen marroquí i les seves visions de l'educació occidental; que reben a través de les seves filles en la societat occidental. Així mateix, m'apropa al coneixement de les necessitats i la realitat de les joves d'origen marroquí en la societat catalana. Per altra banda, no podria deixar de banda la meua motivació acadèmica. Al llarg de la recerca sobre temàtiques relacionades amb les joves d'origen marroquí, m'adono que hi ha una escassa informació respecte a aquesta realitat en la qual es troben les joves. Així mateix, la majoria d'investigacions consultades fan referència a l'educació dels fills i trobem pocs estudis que es refereixin concretament a l'educació de les filles. D'aquesta manera, trobo interessant que com a filla d'immigrants marroquins aprofundeixi i doni a conèixer aquesta realitat social en la qual ens trobem immerses les dones.

1.1 Objectius

Objectiu General

Conèixer la relació entre mares i filles d'origen magrebí, l'impacte de l'educació i els valors en l'àmbit familiar i la seva repercussió en la vida de les joves.

Objectius específics

1. Conèixer quins factors incideixen en l'educació de les joves d'origen marroquí
2. Valorar el rol de la dona marroquina -les mares- com a educadores de les seves filles
3. Conèixer els valors que transmeten les mares a les seves filles i per quins factors estan condicionats
4. Fer una aproximació a les necessitats de les joves marroquines i valorar els coneixements que en tenen les mares al respecte.

1.2 Estructura del treball

L'estructura del present treball està dividida en tres parts diferenciades i pretén aproximar a l'estil de vida de les joves d'origen marroquí i de les seves mares. La primera part consisteix en l'aproximació teòrica i pretén aprofundir i cercar que han escrit els estudiosos i les estudioses sobre la temàtica plantejada. En la segona part, es pretén plasmar la visió directa de les joves i de les seves mares, les relacions d'aquestes i la visió que tenen del context occidental i l'educació marroquina, aquest a partir de les entrevistes que realitzaré a les mares i les seves filles. D'aquí podré extreure unes conclusions sobre la visió que es té i finalment plasmar-les en l'últim apartat del treball.

El treball que presento a continuació pretén fer una aproximació al rol de la dona marroquina en les seves dos vessants com a mare i com a filla en una societat occidental i lliberal. Per això, la investigació es basa en un enfocament de caràcter qualitatiu; doncs per tal de donar respostes als meus objectius, m'he proposat entrevistar a les mares i les seves filles. D'aquesta manera, em permetrà analitzar i conèixer les seves necessitats, pors, el tipus de relacions que tenen entre elles, els valors que es transmeten de generació en generació, les necessitats que tenen les joves, etc.

2 Marc teòric

2.1 Per què de mares a filles?

Una de les principals qüestions que ens podem plantejar des de bon començament és el perquè de les mares a les filles, quines raons o justificacions ens poden portar a referir-nos exclusivament de les mares a les filles i no de pares a filles, per exemple, etc. Per començar, cal destacar que tradicionalment la transmissió de valors, i actituds als fills i filles es realitza a través de la imitació. Doncs, els fills i les filles el que fan és copiar i interioritzar les actituds dels pares. Sherkat (2003)

afirma que quan els seus fills entren en l'esfera de la socialització, en les quals trobem més agents de socialització, la capacitat dels progenitors en l'educació perd intensitat (Sherkat, 2003).

Per altra banda, Hervie-Léger (2000) i Arweck i Nesbitt (2010) creen el concepte de "*hilo de memòria*" fent referència a la transmissió religiosa i de valors de generació a generació. Aquest té la funció de teixir i unir les diferents comunitats en les quals s'han trobat les persones a través de les experiències, de les realitats viscudes, etc. En aquest "*hilo de memòria*" de vegades es produeixen ruptures, o interrupcions en la transmissió dels valors.

La influència de l'àmbit familiar és un tema que queda palès, no obstant això, estaria bé qüestionar-nos, el paper de la mare, com a transmissora, que de fet, és el que dona nom a aquest treball. És evident, per tant, tenir en compte l'atribució de la maternitat a les dones no només ha estat a causa de les seves condicions físiques i biològiques sinó també perquè al llarg de la història aquestes han sigut les que han tingut una responsabilitat de l'educació, la criança i l'alimentació dels infants (Bertran, 2009).

2.2 El concepte de maternitat

El concepte de maternitat al llarg dels anys ha anat canviant i evolucionant segons l'època històrica, les relacions socials, la cultura i els grups ètnics, les diferents classes socials i els valors religiosos (Buenaventura, 1981; Knibieher, 2015). Trobar-nos en una societat en constant transformació ha permès que el fet maternal i les pràctiques que defineixen aquests rols variïn. Autors com Banditer (1980) i Knibiehler (2001) consideren que la maternitat no és un fet natural, sinó una construcció cultural multideterminada definida i jerarquitzada per normes que depenen de la necessitat d'un grup determinat. El fenomen es combina amb discursos socials i pràctiques que configuren un imaginari complex, el qual sosté dos elements essencials: l'instint maternal i l'amor maternal (Badinter, 1980 i Knibiehler, 2001)

En la societat occidental el fet maternal s'ha considerat com quelcom únic i inamovible, i la feminitat d'una dona és valorada pel fet de tenir descendència. Aquesta és una de les condicions *sine qua no* en la qual es considera una dona com a completa. L'atribució de la maternitat a les dones, no només ha estat a causa de les seves condicions físiques i biològiques, sinó pel fet que al llarg de la història aquestes han tingut la responsabilitat de l'educació, la criança i l'alimentació dels infants (Bertran, 2009). Des d'una altra perspectiva Simone de Beauvoir (1949), manifesta la realitat en la qual es troben les dones dins de les llars; doncs una de les seves principals accions consisteix a tenir cura dels infants. És important destacar que aquesta senyalitza la discriminació en la qual es trobaven les dones: mares privades d'autonomia, d'independència econòmica, i excloses de la participació política i de les activitats socials. Beauvoir també reivindica la necessitat i els drets de les dones com a ciutadanes de ple dret en la societat. L'entrada de la dona en el món assalariat, va ser la causa de la necessitat de mà d'obra dins de les fàbriques per moderar

la pèrdua d'homes durant la guerra. Aquesta realitat bé acompanyada de tot un conjunt de factors socials, en els quals les dones s'acomodaven en un món laboral dissenyat per homes sense cap classe de càrregues paternals (Beauvoir 1949).

La maternitat considerada com una pràctica cultural és influenciada en els diferents contextos. La pràctica de la maternitat varia d'una cultura a l'altre. Palomar (2005), afirma que una de les qüestions compartides és el part i la lactància materna, la resta d'activitats, conductes, capacitats, i característiques són viscudes segons el context i la cultura. En el context nacional, Salé i Parella (2004) han considerat que el fet maternal és un assumpte privat, en el qual les mares viuen tot un conjunt de situacions emocionals confoses i en algunes ocasiona aquestes se sentin culpables de la realitat dels seus infants.

Donath (2015), qüestiona el fet de ser dona i mare en les condicions socials actuals, realitza la seva investigació amb mares que es lamenten de ser-ho, on expressen el sentiment de patiment emocional constant i de pèrdua. Les dones objecte d'estudi, no qüestionen l'amor maternal sinó que posa en dubte tot un conjunt de situacions en les quals es troben com a dones i mares, i la vida que han tingut un cop han estat mares. Algunes d'aquestes manifesten no haver tingut l'oportunitat d'entrar en el món laboral, o de realitzar activitats socials.

Verea (2004) estableix una categorització de les mares. Es considera, per tant, que hi ha dues categories com a: "bones" i "dolentes" dues categories que estan presents en el nostre imaginari social segons les lleis, les institucions, i la religió que es practica. En aquest sentit, Verea (2004) afirma que:

"Les "males mares" son aquelles dones que no compleixen amb els ideals de la maternitat socialment construïda amb base en tres camps fonamentals: el legal, el moral i el de la salut. Les "bones mares", pel contrari, són aquelles que s'ajusten a aquests ideals."(Verea, 2004: 19)

Així doncs, la categorització que es manté cap a les mares en gran mesura segueixen uns patrons socials i culturals que juguen un paper essencial en el desenvolupament de la tasca maternal. Bourdieu i Passeron (2001) afirmen que les dones continuen sent objecte de la violència simbòlica. Se les obliga a actuar d'una forma determinada i són assenyalades com les principals responsables de l'educació dels fills i de les filles.

2.3 Les dones marroquines: entre la tradició marroquina i la religió musulmana

En aquest apartat considero de gran importància tenir present la diferència entre les dones marroquines, dones que provenen del Marroc i les dones marroquines i musulmanes; dones que provenen del Marroc i practiquen la religió islàmica. La majoria de les dones marroquines immigrants en el nostre territori practiquen la religió musulmana (Caro, 2008). D'aquesta manera,

és primordial conèixer els elements claus d'aquesta religió envers les dones i les mares. Tal i com afirma Caro (2008), és necessari tenir cura per no simplificar ni generalitzar al analitzar i treballar temàtiques relacionades amb les dones en el món àrab- musulmà, tenint en compte que la religió és interpretada de diferents maneres segons el país i l'imam.

Si analitzem la dona marroquina des d'un enfocament religiós ens adonarem que el gènere en l'Alcorà parteix de la complementarietat entre l'home i la dona. Cada un dels cònjuges tenen unes activitats assignades a les seves vides així com deures i drets; i per tant, la qüestió consisteix en que homes i dones es puguin complementar (Aixelà, 2000).

En canvi, si tenim en compte l'enfocament tradicional de les societats magrebines ens adonem que la dona és indispensable en el si de la família i a la vegada és invisible (Dris- Aït-Hamadouch, 2008).

Des de la concepció religiosa, a les dones, mares marroquines i musulmanes se les assigna el rol de mares, educadores i esposes. Tal i com ens afirma Al-Ghazali (1989); el matrimoni és un dels pilars de la religió que tot musulmà ha de realitzar per tal de complementar-se. L'home i la dona no poden concebre la seva existència l'un sense l'altre.

Seguint aquesta mateixa línia, Cabré (2012) remarca que una de les prioritats i funcions de les dones és la de ser mares i esposes; mentre que els homes són els protectors i proveïdors de la família.

En l'Alcorà es fa referència a la importància de les dones com a mares, això es veu reflectit en els diferents versicles “ *déu us ha donat esposes procedents de vosaltres mateixos, de les vostres esposes us ha donat fills i nets, i us ha proveït (El Corán, azora “La abeja”, 1953)*”. Així doncs, es focalitza la importància de les dones com a esposes. “*Digues a les creients que baixin els ulls, ocultin les parts i no mostrin els seus adorns excepte als seus marits, o els seus fills, o als fills dels seus esposos, o als germans, o als fills dels seus germans (...); aquestes no belluguin els seus peus de manera que ensenyin el que, entre els seus adorns oculten*”(El Corán, azora “La Luz”, 1953) aquesta sura remarca d'alguna manera que han de ser decents i respectuoses amb els homes que no formin part del seu nucli familiar

En el llibre sagrat, també adverteix als creients que cuidin de les seves mares. “*Li hem ordenat a l'home [ser bo] amb els seus pares: en els mals de part, sobre dolors de part de la seva mare. El va portar i el deslletament va ser després de més de dos anys. Sigues agraït amb mi i amb els teus pares...*” (El Corán, azora “Luqmaan”, 1953)

Lamrabet (2014); ressalta que en els versicles de l'Alcorà i les tradicions musulmanes no són obligatòries sinó recomanacions que és fan pels seus creients. Sovint ens trobem que les diferents societats musulmanes i practicants han realitzat les seves pròpies interpretacions sobre el paper

de la dona en la societat musulmana; i això ha portat una gran controvèrsia doncs, es donen afirmacions sobre la religió islàmica que simplement representen visions.

En les societats occidentals el paper de la dona musulmana ha estat en gran debat, Aixelá (2012) afirma que els estereotips socials de la població magrebí a occident es basa en allò que és considerat com a islàmic. Aquí és important destacar que sovint es troben dones marroquines que no necessàriament són practicants de la religió musulmana.

2.4 Maternitat de les mares marroquines

La maternitat és una de les funcions principals de la dona; malgrat això, són poques les investigacions i publicacions que s'han fet relacionades amb la maternitat de les dones marroquines en el nostre territori nacional. Les seves realitats han quedat difuses dins de la nostra societat. En la cultura marroquina, un dels rituals més significatius és el matrimoni i la maternitat. Un dels valors més reconeguts socialment és el pas de les dones a ser mares.

En la investigació de Terrón Caro (2008) posa de relleu que les mares immigrants que es troben en el territori, no han implicat l'abandonament ni l'oblit de els seus costums, ni de la seva cultura. D'aquesta manera, tenen present les diferències que hi ha en la cultura d'origen i la cultura del país d'acollida, el que intenten realitzar és respectar la cultura del país d'acollida sense deixar de banda les seves arrels del país d'origen. Una de les qüestions que desenvolupen generalment les dones immigrades marroquines, és la conservació dels valors i els continguts que han adquirit al Marroc. Això ens porta a visualitzar les diferències educatives significatives, tenint en compte el rol i les funcions que els homes i les dones han de portar a terme en la institució familiar (Terrón Caro, 2008)

Tal i com ens comenta Terrón (2008), malgrat que la convivència de les mares marroquines en contextos occidentals té un paper fonamental, aquestes tenen un paper molt rellevant com a transmissores de valors als seus fills i les seves filles. Així mateix, ho manifesta Ponferrada et al. (2013) les mares lluiten perquè els seus fills i filles coneguin la llengua materna, la cultura d'origen, i la religió. Per altre punt, l'experiència migratòria de les mares ha permès obrir nous horitzons i disposar d'una perspectiva nova, arribant a modificar la valoració que es tenia del país d'origen (Terrón Caro, 2008).

L'educació dels fills i filles en l'àmbit familiar és considerada com una de les tasques primordials de les mares. Així doncs, aquestes s'han de portar a terme a la llar; el pare tot i que pot ajudar a desenvolupar aquesta tasca, malgrat això la funció principal la té la mare. Aixelá (2000), afirma que sobre les dones recauen les obligacions relacionades amb la llar familiar, amb la cura dels fills, del marit, dels pares i altres parents amb els quals habitin.

2.5 L'educació de la dona marroquina al Marroc

Si bé, és un fenomen molt similar a molts països d'arreu del món, i inclús a molts països europeus, és important destacar breument la percepció social sobre l'accés de la dona a l'educació.

Així doncs, Aixelá (2000), exposa que les activitats prioritàries que la dona desenvolupaven en el seu dia a dia, estaven vinculades de forma directa com a mares i esposes al seu grup de parentesc. Mentre que les obligacions principals dels homes – relacionades amb la família- són la de proveir i protegir a la família. Això, va dificultar l'escolarització de les noies al Marroc. La societat marroquina prioritzava l'educació masculina perquè les responsabilitats de sustentar el grup, mantenir l'honor familiar i la possibilitat d'augmentar el prestigi de la dona recau en els homes. Així doncs, es donava a entendre que l'escolarització de les dones era perillosa per l'honor d'aquestes, ja que s'exposaven a mantenir contacte amb els seus companys (Aixelá 2000). No obstant això, al llarg dels anys quan les dones es van començar a escolaritzar; i concretament al principi del segle XX es mostrava tot el conjunt de conseqüències que donaven pas a l'escolarització femenina: la taxa de natalitat disminueix per la utilització de mètodes anticonceptius, l'educació femenina triga a prendre matrimoni a causa dels seus estudis (Afifi i Bendagha, 1886); l'educació femenina facilita la incorporació de la dona en el món laboral (Chiche, 1994). Tot això va comportar una sèrie de canvis en el si de la societat marroquina, on la dona, a més de tenir el rol de mare, va començar a tenir un paper molt més rellevant.

2.6 Entre mares i filles dues generacions de dones

Com hem pogut veure anteriorment, la socialització, l'educació i la criança dels fills i filles d'origen marroquí; són responsabilitats de les mares marroquines que es troben dins de les llars donant resposta a les necessitats del context familiar.

Musitu (2001) realitza un estudi des de la sociologia familiar i destaca els nivells d'afecte i de comunicació entre les mares i els seus infants, juntament amb el nivell de control de la norma social, i la sobreprotecció que les mares marroquines exerceixen sobre els seus fills i filles.

D'aquesta manera, es fa evident la importància i el rol de la figura femenina en l'educació dels seus fills i filles. Martínez (2012), destaca la figura del pare, mare i familiars a l'hora d'atendre a les necessitats dels seus fills i de les seves filles. Durant els primers anys de la vida de l'infant hi ha una vinculació més estreta dels progenitors i dels seus fills i de les seves filles; i al llarg dels anys, aquesta relació va canviant, especialment durant l'adolescència que els fills i les filles busquen la seva autonomia i independència en les relacions paternals. Hi ha pares i mares que no assimilen i accepten l'adolescència com una etapa forçada i a la vegada de grans canvis. Gual (2015) afirma que els pares i les mares recentment arribats des d'altres indrets, com el Marroc prioritzen com a meta de la vida donar un futur millor als seus fills i filles deixant de banda les necessitats reals dels mateixos adolescents. Partint d'aquesta concepció inicial, hem de posar en

relleu que l'adolescència és una de les etapes en les quals l'entorn familiar és vital, i en el qual els conflictes tendeixen a ser freqüents en el si de la llar familiar (Faccini, 2011). Per altra banda, Gual (2015) afirma que una de les decepcions que manifesten els familiars amb més freqüència és el fet de pensar que l'educació dels seus fills i filles, ha estat un instrument per identificar-se amb els seus pròpis costums i tradicions i per poder donar una continuïtat a l'estil de vida que ells han viscut i que els fills desestimen o interpreten de diferents maneres. L'autor també afirma que a mesura que els seus fills vagin rebent experiències de la societat d'acollida, es van allunyant d'alguns hàbits, pràctiques i esquemes del seu destí d'origen.

Això sovint, porta a desencadenar una sèrie de conseqüències com pot ser la preocupació dels pares per les influències que adquireixen aquests en el si de la societat occidental. D'aquesta manera, Bauman (2005), posa de relleu que els fills són un objecte de consum emocional i que com tot objecte de consum, serveix per satisfer les necessitats de les seves famílies.

Així mateix, Siguan (2003), manifesta que la identificació amb els pares i les mares pot resultar una tasca difícil pels adolescents, i en ocasions s'estanquen si els pares interpreten i consideren que certes conductes que viuen són inadequades. Així mateix, ho interpreten com una falta de lleialtat cap a ells. Els pares i mares dels fills i filles d'origen magrebí, atribueixen una importància a l'educació, i busquen millores en les condicions de vida i d'estatus social. Considerant que un dels objectius de les famílies immigrants és la millora social dels seus fills i filles (Espita i Monyes 2009).

Amb relació als vincles que sorgeixen entre les mares i les seves filles, que és la part central d'aquest treball, Baeza (2008) elabora una anàlisi de les dones magrebines a França on explica que la majoria de les dones que arriben a finals del segle XX al territori francès eren dones d'origen rural; musulmanes i transmissores d'una cultura patriarcal. L'autor a través de la perspectiva de gènere, diferencia dos trets característics en el qual es troben les dones; els obstacles que es troben per formar part de la societat francesa; i les relacions conflictives que es creen en el si del nucli familiar amb els fills i filles pel xoc cultural.

Seguint amb les aportacions de Baeza (2008) una de les principals raons de conflictivitat en el si de la família és la tensió entre les mares magrebines musulmanes, i els seus fills i filles nascuts a França i escolaritzats en les institucions laiques. L'autor considera que la problemàtica o les relacions conflictives entre les filles amb les seves mares, és a causa que les mares no només són magrebines perquè han nascut al Magreb, sinó perquè aquestes van ser socialitzades en la societat patriarcal del seu país d'origen. Les filles, en canvi, han estat socialitzades en el si de la societat occidental i amb valors propis de la cultura francesa. Així mateix, explica que en gran manera aquestes noies s'han definit com a franceses i franceses musulmanes, encara que la societat francesa no les reconeix com a ciutadanes i les anomena "immigrants de segona generació".

També destaca que quan aquestes joves viatgen al país d'origen és senten com a estrangeres (Baeza, 2008).

D'aquesta manera, sovint els fills i filles d'immigrants que es troben entre el xoc de les dues cultures – la societat d'acollida i la familiar- en alguns casos els adolescents senten confusió i incertesa culpavilitzant-se de no encaixar en l'entorn familiar i tampoc en l'entorn social (Gual, 2015).

2.7 Les joves d'origen marroquí

Quan ens endinsem a comprendre la realitat de les noies d'origen marroquí en el si de la societat occidental on la majoria han nascut, és important destacar el paper que juga la identitat i la construcció que ha tingut en les joves d'origen marroquí. Ara bé, la identitat és un terme complex, és una categoria que implica transversalitat i contextualització segons l'època, l'origen i la societat.

Hegel (1807) afirma que no hem de percebre la identitat com quelcom llunyà i independent de la realitat que ens envolta; partint que la realitat d'un individu està directament vinculada amb “els altres”. Brubaker i Coope (2000) afegeix que la identitat és canviant i heterogènia i que aquesta està socialment construïda en funció del context social, es pot activar i desactivar o inclús potencialitzar. Alberti (1999) parla de dues etapes diferenciades de la identitat. La primera implica un procés de sociabilització, i la segona de la formació identitària. En aquesta última hi ha una possibilitat de canvi, segons les experiències viscudes, la realitat, la societat, etc.

Seguint aquesta mateixa línia, Lafon (2002), remarca els diferents models per tal d'entendre els processos d'identificació pels quals passen les joves, en la construcció de la identitat ètnica-cultural i, per altra part, a construir el desenvolupament de la identitat global positiva. Així doncs, ens trobem amb diferents models: el model de “mimetització” els joves no reconeixen o rebutgen la cultura d'origen per assegurar la integració en la cultura majoritària. Aquest constitueix un model de confusió per aquests joves que no tenen clar el seu sentit de pertinença. Reconeixen tenir pertinences de les dues cultures, però creuen que cap de les dues cultures els accepta plenament. Així doncs, quan estan en el país on han nascut se'ls considera “d'allà” i quan van al país d'origen se'ls considera del país d'acollida. El següent és el model “d'Evasió Imaginària” en el que els joves que es troben en aquest model travessen per dificultats personals temporals que l'única solució que hi veuen consisteix a escapar del lloc on es troben, idealitzen el país d'origen afirmant que si estiguessin allà tot continuaria igual. Per altra banda, també tenim el model de doble pertinença; aquest model es basa en el fet que els i les joves tenen un clar sentiment de pertinença entre els dos llocs, el d'origen i el del país naixement o d'acollida; i finalment, el model de Múltiple pertinença en el que les joves tenen un reconeixement de pertinença més amplia que

el model de doble pertinença; afirma que el model ètnic-cultural és fruit de tots els llocs on han viscut, construeixen la seva identitat a través de múltiples pertinences Lafon (2002)

Fuentes (2014) destaca la dificultat de trobar adolescents sense un grup, ni un col·lectiu de pertinença o de relacions. Camacho i Comas (2003) afegeixen que durant aquesta etapa es percep a un mateix en funció de l'altre o dels altres; de com els veuen i els identifiquen. És un dels períodes de construcció identitària en els quals es profunditzen durant el temps d'oci amb el seu grup de pertinença. Camacho i Comas (2003) afegeix i remarca la importància del temps d'oci per visibilitzar-la i és on es profunditza la identitat. I pel que fa a Enguita (2003), l'escola i el món laboral són altres factors de gran rellevància per la construcció de la identitat i especialment per les persones d'origen immigrant que provenen d'altres indrets, amb altres cultures que prioritzen la família i la necessitat d'ingressos.

Jimenez Delgado (2012), utilitza el concepte de *generació pont* per designar als joves marroquins d'origen immigrant. El fet de formar part "d'una generació pont" es considera diferent de l'obligació, l'assimilació o la imposició de refugiar-se en les cultures heretades dels progenitors i dels parents. L'autora manifesta que en moltes ocasions les joves tenen dificultats de decidir en primera persona i d'exercir els seus drets a interpretar la cultura i fer una crítica d'aquesta, entenent la cultura com un element de canvi i com un fet de negociació i recreacions. Partint que són joves que s'allunyen d'aquella percepció col·lectiva i estètica de la religió, però no rebutgen la cultura d'origen sinó que la reinterpreten. (Jimenez Delgado, 2012).

Segura et al. (2015) destaquen la pressió cultural i religiosa que els pares tenen envers els seus fills. La transmissió dels valors religiosos, normalment és rebuda pels fills, pel fet de trobar-se entre la realitat de la cultura dels seus pares; i per tant, les filles són educades a casa en la cultura del país d'origen dels pares, i per altra banda, la societat les educa per la cultura del país d'acolliment. En moltes ocasions són realitats totalment diferents, i en algunes ocasions això provoca dificultats a les noies. No obstant això, segons la investigació de Giró (2011), les noies d'origen marroquí afirmen que les amistats exclusives o aquelles que són preferents estan relacionades amb la fraternitat, i el cúmul de coses que les uneixen, com l'amistat que prové de les relacions dels progenitors, l'assistència a l'institut i a la mesquita. L'autora afirma que en algunes ocasions, intervenen de manera eficaç el control que exerceixen els progenitors; la transmissió de valors del respecte, i les decisions dels adults impedeix als adolescents d'origen magrebí a tenir tot un conjunt de pautes per complaure les exigències, i al mateix temps seguir els mandats de la religió (Giró,2011).

3 Aspectes metodològics

3.1 Paradigma de la investigació

Un dels punts preliminars a l'hora d'establir qualsevol recerca consisteix a formular i aplicar un mètode, que comporti executar un procés organitzat, sistemàtic i empíric. Tot això es realitza amb la finalitat de comprendre, conèixer i explicar la realitat educativa i per tant, millorar-la (Bisquerra, 2004). És evident, per tant, que aquest mètode ens permet obtenir coneixements i arribar a conclusions que ens permetin descriure els fenòmens.

Donat que el treball que presento pretén analitzar la relació entre mares i filles, i específicament la transmissió de coneixements de les mares a les filles, he de posar èmfasi en la necessitat d'abordar l'anàlisi del coneixement científic en l'àmbit educatiu. Així doncs, des de l'àmbit educatiu juga un paper rellevant la manera en què l'investigador considera que es pot conèixer la realitat. És per aquest motiu, que el mètode que s'utilitza per arribar a les explicacions i la manera de concebre els processos i procediments per posar-los a prova, es coneix com a paradigma. Així doncs, el paradigma s'utilitza per referir-se a les diferents aproximacions de la investigació amb la intencionalitat de proposar solucions als reptes de l'educació. Els paradigmes en l'àmbit educatiu són marcs validats per una comunitat d'investigadors que es posen d'acord en els principis i procediments que la pròpia comunitat consideren vàlids (Kuhn, 1978).

És per aquest motiu que es considera que el paradigma ens permet obtenir informació, i per tant, depenent del paradigma escollit s'obtindrà un coneixement diferent del món. En aquest sentit, la principal funció de l'investigador consisteix a posicionar-se en un paradigma tant per les seves finalitats com per les seves motivacions.

El paradigma és un sistema de principis i dimensions caracteritzat per: la manera de veure i entendre la realitat educativa; el model de relació entre el que investiga i la realitat; la manera de com podem obtenir coneixement de la realitat. Això dona lloc, al sorgiment del paradigma positivista, interpretatiu i sociocrític. El paradigma positivista, es basa en el coneixement objectiu i utilitza de mètodes i tècniques que produeixen una gran quantitat de dades quantitatives, i té com a finalitat generalitzar el coneixement.

El paradigma interpretatiu es basa en la comprensió d'una realitat en concret, sense buscar generalitzar. El mètode que utilitza és el qualitatiu i el sociocrític té com a finalitat comprendre la realitat per transformar-la. Aquest mètode implica la participació de diferents col·lectius en el tema a investigar i normalment utilitza la metodologia qualitativa (De Miguel, 1988). Dins d'aquests tres, i atenent a la finalitat i objectiu de la meua recerca em centraré en el paradigma interpretatiu.

3.1.2 Paradigma interpretatiu

En aquest treball m'he centrat en el paradigma interpretatiu, donat que la finalitat consisteix a comprendre i interpretar la transmissió de valors i la relació entre mares i filles d'origen marroquí.

El paradigma interpretatiu pretén comprendre el que passa en diferents contextos humans, i en aquest sentit té un paper rellevant allò que els individus interpreten sobre ells i els significats que donen allò que els passa. La investigació s'interessa per la comprensió i interpretació de la realitat en la seva globalitat i complexitat; no cerca la generalització i tampoc aspira a establir principis o lleis.

La finalitat del paradigma interpretatiu consisteix a descriure els fets que experimenta un grup de persones i donar importància a la seva organització social, a la conducta de cada grup subjecte en relació amb la dels altres membres del grup i la interpretació dels significats que tenen aquestes conductes tenen en la cultura del grup esmentat.

3.2 La metodologia qualitativa

El mètode de recerca que s'ha fet servir és el qualitatiu. Aquest mètode dona més importància al descobriment de fets i com van succeint. En el mètode qualitatiu no només s'analitzen els fets o les conductes observables, sinó també els processos no directament observables, com són, per exemple, les percepcions, creences, vivències, interpretacions, significats, valors, etc. que els subjectes atorguen als fets i a les situacions reals.

La metodologia qualitativa posa èmfasi en els significats i la interpretació que les persones atribueixen a la seva realitat. Aquesta metodologia permet a l'investigador desenvolupar un estudi detallat del tema seleccionat, ja que facilita l'obtenció d'una àmplia informació sobre un menor nombre de persones i casos, i incrementa la comprensió dels casos i situacions (Latorre, Del Rincón i Arnal, 1997).

En investigació educativa, la naturalesa i les característiques dels fenòmens educatius requereixen una varietat de mètodes i tècniques de recerca; cal escollir entre ells els més oportuns, tenint en compte el problema de recerca, els objectius i la naturalesa de l'objecte d'estudi.

3.3 El procés de la recerca

3.3.1 Temporalitat de la investigació

Tot estudi o recerca es basa en un procés que consisteix a seguir diferents fases. A continuació es presenta un quadre-esquema amb les diferents fases que s'han seguit per tal de donar resposta a la pregunta de la recerca.

FASE	PLANIFICACIÓ
Fase 1	Pregunta de la recerca i formulació del paradigma interpretatiu Revisió bibliogràfica
Fase 2	Disseny de les entrevistes a mares i filles
Fase 3	Transcripció i anàlisi de les entrevistes Resultats i conclusions

Taula 1: Temporalitat de la investigació. Font. Elaboració pròpia.

3.4 Consideracions ètiques de la investigació

A l'hora de dur a terme qualsevol treball de recerca, és molt important tenir present els aspectes ètics; depenent del tipus de recerca s'adaptaran uns elements o altres i en aquest cas en concret podem destacar la importància de la confidencialitat de les dades i la privacitat. Tot això està relacionat amb la importància de tenir cura de la dignitat de les persones que han col·laborat en aquesta investigació. A continuació s'especifiquen les característiques de cada una:

Consentiment informat

L'expressió consentiment informat es fa servir per descriure el dret que tenen a ser informades de la investigació les participants; i per tant, saber que les seves respostes seran objecte d'estudi. Així mateix, també se'ls hi dona a conèixer la investigació i les possibles conseqüències socials de la recerca. El respecte a la seva privadesa i la confidencialitat és un aspecte bàsic.

Privacitat i confidencialitat

En el meu treball m'he regit en tot moment per la privacitat i la confidencialitat de les participants, així doncs, els he mantingut l'anonimat en les entrevistes i en aquest sentit el nom de les participants ha estat protegit amb la finalitat que poguessin expressar lliurement la seva opinió.

3.5 Instruments de recollida de dades

Les tècniques de recerca són els instruments, les estratègies i l'anàlisi dels documents utilitzats per a la recollida de la informació (Latorre, Del Rincón i Arnal, 1997). Així doncs, per obtenir informació s'han de seguir diferents passos: per una banda, seleccionar les tècniques que ens permetran obtenir la informació, elaborar i aplicar la tècnica, i analitzar de manera correcta les dades (Hernández, Fernández i Baptista, 2003).

Les tècniques d'obtenció de la informació impliquen seleccionar diferents categories que ens han d'ajudar a donar resposta al nostre objectiu i a la pregunta de recerca (Latorre, Del Rincón i Arnal, 1997). Entre les diferents categories, els instruments de recerca són els mitjans que ens permeten registrar la informació. Per tant, podem identificar diferents instruments de recerca: qüestionaris, observació sistemàtica, entrevistes, grups de discussió etc. En funció del tipus de recerca se solen

adaptar uns instruments o altres. En el meu treball de caràcter qualitatiu, he seleccionat l'entrevista com a mètode de recerca.

3.5.1 L'entrevista

L'entrevista és un dels mètodes qualitius per excel·lència i un dels més utilitzats. Aquest mètode té com a finalitat recollir la informació, processar-la i analitzar-la. Una de les característiques principals de l'entrevista és que requereix la presència tant de l'entrevistador com de la persona a entrevistar i en aquest sentit s'estableix una relació i comunicació entre l'investigador i la persona entrevistada. Cal destacar que hi ha diferents tipus d'entrevista en funció de la finalitat que es persegueix i específicament en funció de si es pretén seguir un patró o no. És per aquest motiu que podem parlar de les entrevistes estructurades, no estructurada o semiestructurada. En el meu treball i atenent a la finalitat d'analitzar diferents aspectes amb relació a les mares i filles he optat per una entrevista estructurada.

Les mares entrevistades són dones nascudes al Marroc i actualment viuen a Catalunya; amb filles nascudes a Girona. Aquestes joves són dels diferents barris de la ciutat de Girona amb edats compromeses entre els 20 i 25 anys. En total he entrevistat a dotze dones; sis joves i sis mares.

3.6 Anàlisi de dades

Després de la transcripció de les entrevistes una de les principals accions que es desenvolupen consisteix en l'anàlisi de les dades i que té com a objectiu organitzar la informació per poder explicar, descriure i interpretar el fenomen estudiat. També consisteix a donar sentit i significat a la informació recollida i oferir una resposta al problema formulat.

Procés 1. Recollida de dades

La fase inicial ha consistit a recollir la informació utilitzant diferents instruments i tècniques. En el cas de la meua investigació he recollit informació a través d'entrevistes estructurades a mares i filles i gràcies a l'extensa revisió bibliogràfica.

Procés 2. Codificació i anàlisi

La codificació és un procés que consisteix a seleccionar i agrupar la informació en codis que concentren els temes i idees. Aquest implica una primera part que consisteix a llegir tot el material transcrit i cercar els fragments amb significat rellevant tant de les entrevistes realitzades a les mares, com a les filles. Un cop s'ha fet la selecció se'ls hi assigna un codi. El codi és un element que sintetitza la idea principal que expressen. Així doncs, els codis s'utilitzen per recuperar i organitzar els fragments de text i els he establert seguint els objectius de la meua recerca. En aquest cas es tracta de simplificar i trobar sentit a la complexitat obtinguda a les transcripcions

textuals (Patton, 2002). A continuació es presenten les diferents macrocategories utilitzades i que fan referència als temes principals i també les categories identificades.

CATEGORIA	SUBCATEGORIA
Factors condicionants de l'educació familiar	-Educació filla -Activitats de lleure -Percepció educació nen-nena -Rendiment acadèmic -Educació infància -Valors importants
Educació familiar vs educació àmbit social	-Diferències educació país d'origen vs societat occidental -Religió -Mitjans de comunicació -Amistats
Relació materno-filiar	-Vivències - Costums/tradicions -Preocupacions societat occidental -Amistats -Estil de vida família -Aspectes de millora -Temes sensibles -Confiança -Decisions
Expectatives de futur	-Canvis familiars -Educació social -Relació mare i filla -Expectatives de futur

Taula 2: Categories i subcategories. Font. Elaboració pròpia.

Procés 3. Transformació de dades i presentació de resultats

Aquest procés consisteix a identificar les unitats de significat segons un criteri temàtic que ha permès agrupar la informació rellevant i significativa per comprendre i interpretar les dades sobre el tema objecte d'estudi.

El present quadre explica la codificació de les entrevistes que s'han realitzat per la investigació. Ens mostra les dades sociodemogràfiques de les dones entrevistades. Per una part, ens trobem a les mares i per un altre les filles, amb les següents dades; edat, lloc de naixement, estudis i anys a Catalunya. Per tal de relacionar mare i filla hi ha el número corresponent, per exemple: La M1 és mare de la filla F1.

		EDAT	LLOC DE NAIXEMENT	ESTUDIS	ANYS A CATALUNYA
MARES	M1	41 anys	Alhucema	Universitaris	22 anys
	M2	47 anys	Fez	Sense estudis	27 anys
	M3	62 anys	Nador	Primaris	29 anys
	M4	41 anys	Alhucema	Primaris	22 anys
	M5	47 anys	Tanger	Sense estudis	23 anys
	M6	53 anys	Nador	Primaris	26 anys
FILLES	F1	21 anys	Girona	Universitaris	-
	F2	23 anys	Girona	Grau Superior	-
	F3	24 anys	Girona	Universitaris	-
	F4	21 anys	Girona	Universitaris	-
	F5	23 anys	Girona	Grau Superior	-
	F6	2anys	Girona	Universitaris	-

Taula 3: Codificació de les entrevistes. Font. Elaboració pròpia.

4 Discussió dels resultats

4.1 Factors condicionats de l'educació familiar

Un punt preliminar en aquesta recerca ha consistit a ressaltar la importància de l'educació en l'entorn familiar, i és en aquest punt on s'ha de remarcar que aquest fet està estretament relacionat amb l'àmbit cultural. En aquest sentit, podem remarcar la consideració de l'educació en el si de la cultura marroquina i el paper que ocupa la figura femenina. Així doncs, en la cultura marroquina es considera que cada un dels cònjuges tenen unes activitats assignades a les seves vides així com deures i drets i, per tant, la qüestió consisteix en que homes i dones es puguin complementar (Aixelà, 2000). Aquesta complementarietat sovint comporta que les dones es dediquin a unes tasques i uns rols i els homes a uns altres. En aquest sentit, l'atribució de la maternitat a les dones no només ha estat a causa de les seves condicions físiques i biològiques sinó també perquè al llarg de la història aquestes han sigut les que han tingut una responsabilitat de l'educació, la criança i l'alimentació dels infants (Bertran, 2009).

Un dels principals elements establerts a l'hora de dur a terme la recerca ha estat limitar la procedència geogràfica de les mares. Així doncs, totes les mares entrevistades són nascudes en diferents ciutats del Marroc com ara Nador, Tanger i Fez i pobles; Driuch, Alhoucemas; i en diferents regions tant rurals com urbans. Les mares i les filles entrevistades són de diferents zones de Girona, algunes es troben al centre de la ciutat i d'altres en barris com Font de la Pòlvora, Salt, La Creueta, Santa Eugènia i Vila-roja. En aquest sentit, és molt important conèixer la procedència geogràfica de les dones. Doncs, una de les qüestions que destaquen les joves que viuen en el centre de Girona, és que aquestes només han tingut relació amb noies "autòctones" i no han tingut

la possibilitat de relacionar-se amb noies d'origen marroquí. Això és degut perquè en el barri on viuen, no n'hi ha gaires noies d'altres contextos; sinó que la majoria són persones "autòctones" benestants. Per altra banda, noies que viuen en barris com Salt, Vila-Roja i Font de la Pólvora, afirmen que les seves amistats són gitanes, d'origen hindú, afrodecendents, etc. malgrat això afirmen que tenen més vincle amb les noies marroquines. Pel que fa a les mares, tant aquelles que viuen en el centre de Girona com les que es troben en barris segregats manifesten relacionar-se només amb dones que es trobin en la mateixa situació que elles; d'origen immigrant, mares, musulmanes, etc.

Un dels trets fonamentals és que la majoria de les dones es van establir a Catalunya fa molts anys (entre 20 i 29 anys). La majoria de les mares entrevistades no parlen el català i entenen molt poc el castellà; i això és degut per diverses raons: perquè van arribar a Catalunya quan ja tenien edats avançades i no es van incorporar al sistema educatiu obligatori, o bé per les seves situacions personals, com per exemple pel fet de ser mestresses de casa i viure en barris segregats. A totes aquestes raons mencionades hi podríem afegir que sovint les dones quan són mares es troben amb tot un conjunt de dificultats que no els hi permet accedir al món laboral, acadèmic o a realitzar activitats socials (Donath, 2015).

"Al meu voltant hi havia pocs marroquins, vivia al centre, un carrer mogut però segur. Estar envoltada de gent blanca i relacionar-nos amb gent blanca es va obrir camí a què es burlessin del meu nom, el meu idioma, el hijab de la meva mare, el meu país d'origen, la meva cultura, en definitiva, del meu jo." (F1)

"En el barri on visc som immigrants. Venim d'altres llocs, aquí predomina la gent del Marroc, de Gàmbia, de Colòmbia, etc. Tots som d'altres llocs. Hi ha molt poques persones catalanes."(M6)

"No he tingut l'oportunitat de relacionar-me amb dones espanyoles perquè en el barri només hi ha persones immigrants i això fa que només ens relacionem amb persones com nosaltres" (F5)

És evident doncs, que el lloc geogràfic és un element molt important a destacar i en aquest sentit el rol dels pares és molt important per promoure l'educació dels seus fills/es(Gual, 2005). És per aquest motiu que tant les joves que viuen en un barri segregat com les mares, consideren que han tingut sort pel fet de poder compartir amb altres persones del barri les celebracions religioses, i consideren que és una de les coses més riques, veure com tot un barri celebra l'Eid, el Ramadà, van a la mesquita etc. També valoren positivament el fet de poder disposar d'edificis religiosos – com la mesquita- amb la finalitat de practicar la religió amb la qual els han educat des del si de la família.

Així doncs, moltes dones creuen que viure en un barri on gran part de les persones siguin musulmanes, és quelcom positiu i els hi ha permès mantenir i conservar les seves pràctiques

religioses i culturals. Moltes joves destaquen que no han tingut la possibilitat de conèixer altres realitats fora d'aquella que els seus familiars els hi han donat a conèixer i que justament quan accedeixen als centres educatius de secundària és quan tenen la possibilitat de veure altres maneres de fer, altres tradicions i cultures pròpies de la societat d'acollida, ja que en aquests hi ha persones "autòctones".

Per altra banda, algunes joves destaquen que viure en un barri segregat perpetua que acabin en escoles segregades, i això fa que no es relacionin amb altres noies que no siguin immigrades o noies autòctones.

Les joves entrevistades consideren que han rebut valors a través de diferents vies com ara el barri, la família, les amistats, etc. En aquest sentit, destaquen alguns valors com el respecte, la tolerància, l'empatia, etc. i consideren que és necessari respectar les visions de les altres persones i els seus punts de vista. Això és un element fonamental per la convivència.

"El respecte, en majúscula. Ens hem de respectar els uns als altres. I respectar la religió, que cadascú faci el que vulgui fer i que cada família eduqui als seus fills com ells vulguin."(F2)

"L'empatia, posar-nos a la pell dels altres, conèixer el que viuen i de quina manera. Mai jutgem, ni etiquetem si us plau, les maleïdes etiquetes m'han fet molt de mal."(F3)

Un dels altres elements analitzats és el nivell educatiu de les mares, i una de les característiques que es repeteixen en la majoria de mares és el fet de tenir molt pocs estudis; doncs, la majoria afirmen que només tenen estudis primaris, i altres comenten que no han accedit a l'educació formal sinó que l'única educació que han rebut és l'educació religiosa a través dels imams de la mesquita del poble, barri o de la ciutat. Això mateix, és el que comenta Aixelà(2000) quan fa referència a la poca tradició de donar a les filles una educació superior o universitària. Moltes dones no obstant, comenten que van deixar l'educació religiosa a la mesquita just quan van tenir la primera menstruació.

Per altra banda, una de les entrevistades quan arriba a Espanya té estudis superiors, però no ha pogut conciliar la vida familiar amb l'acadèmica. En aquest cas, una de les qüestions a destacar és que les dones educades en entorns rurals han tingut dificultats per accedir als estudis superiors perquè vivien en llocs llunyans a les universitats o les escoles d'estudis superiors.

D'altres, van haver de deixar l'escola per la por que les seves filles els hi pugui passar alguna cosa. En aquest sentit, destaquen que es trobaven en entorns insegurs, i per aquest motiu relacionen la inseguretat amb els homes que les molestaven quan anaven a l'escola o quan sortien, i que per aquests motius van decidir fer-les fora de l'educació obligatòria. No obstant això, ens trobem amb dones que diuen que s'han educat en un entorn segur, la seguretat relacionada amb anar soles a l'escola o jugar al carrer. Totes les joves entrevistades tenen estudis superiors –

universitaris o de cicles formatius de grau superior- aquestes valoren positivament l'oportunitat que han tingut per accedir als estudis a diferència de les mares.

“He tingut l'oportunitat de què el meu pare m'ha deixat anar a la mesquita; pensa que moltes noies del meu poble del Marroc no anaven a la mesquita. Perquè els seus pares les volien protegir i ja saps aquestes coses no tenir contacte amb els homes, no jugar amb ells que no ens molestin.”(M5)

“Actualment, l'educació formal està a l'abast de tothom i això és una porta per trencar amb les desigualtats en les quals ens hem trobat les noies marroquines. Les nostres mares han patit molt perquè nosaltres estudiem.”(F1)

Una de les qüestions que destaquen les dones entrevistades és la influència colonial espanyola, expliquen que moltes de les paraules en les seves llengües, ja sigui amazigh o l'àrab tenen similituds o són paraules castellanes. Això els i facilita la comprensió de la llengua castellana. Les dones entrevistades afirmen no tenir cap professió, però sí que és veritat que són les responsables de la cura dels seus infants, marits i de la llar familiar. Algunes destaquen que tot i que no tenien cap professió cosien, cuinaven grans quantitats, conreaven, etc. Una de les qüestions que destaquen és que les mares les han ensenyat a cuidar dels infants, respectar els homes, ser amables amb la gent, etc. Per altra banda, algunes dones expliquen la precarietat amb la qual s'han trobat, i destaquen que no han estat valorades per les tasques que desenvolupaven i que en moltes ocasions treballaven més o igual que els homes. Així mateix, ens ho afirma Dris- Aït-Hamadouch, (2008) comentant que el paper de la dona és indispensable però que a la vegada és invisible.

“Al Marroc, treballava molt; mai ens ho han valorat, però les dones de camp érem dones molt fortes, treballàvem igual o molt més que els homes. Pensa que no era com ara que disposeu d'aigua calenta, de menjars de luxe, etc. Allà tot era molt escàs, i el que fèiem era esperar amb ànsies als nostres pares que havien emigrat a Alemanya que vingui a veure'ns i que ens portin regals, els regals no eren grans coses, caramels, cafè, coses que ara mateix si regales pensen que estàs boja i que no es valoren gens.”(M3)

Una de les qüestions que destaquen les dones entrevistades, és la visió que tenen d'Occident, doncs, per elles era considerat el futur. Així doncs, expliquen que quan eren petites i es trobaven al Marroc tenien familiars – pares, oncles, avis- a Europa i elles ho idealitzaven. Els homes havien deixat tota la responsabilitat de la llar a les dones, ja sigui a les seves mares o les seves esposes.

“Hi havien molts pares que han hagut de marxar a treballar a l'estranger, deixant les mares soles amb els fills a càrrec, el meu pare també treballava a Holanda i passava amb nosaltres un mes a l'any i ens enviava diners i regals (roba, joguines, bombons, etc.).” (M1)

En relació a les tradicions i el context educatiu de les dones, cal destacar que durant els anys 80 i 90, moltes dones anaven amb roba occidental i al llarg dels anys han anat canviant la seva vestimenta. Algunes afirmen que no es van posar el hijab fins molt tard, ja casades i amb fills i que en l'actualitat el hijab és un dels pilars per les dones musulmanes. Defineixen aquest fet pel coneixement de la religió a través dels diferents intèrprets i que abans vivien sense coneixement d'aquesta realitat.

Respecte al matrimoni, moltes de les dones expliquen que van seguir la tradició i els mandats de la religió musulmana, i que elles volien que les seves filles segueixin el mateix model que elles. D'aquesta manera, no perdran la seva dignitat com a dones i especialment l'honor. Algunes d'elles comenten que quan es casen, els seus marits les eduquen en els valors islàmics.

“Quan em va demanar la mà el fill de l'imam, la meva mare em va dir que aquest és la millor parella per mi, nosaltres som musulmans i el millor que podia passar a la meva família és que jo em casi amb el fill de l'imam del poble. Recordo que la meva mare, em va dir que encara era jove i que això és el millor, perquè així el meu futur marit em podria educar per ser una bona dona i esposa.”(M6)

En la cultura marroquina, un cop casades les dones, passen a pertànyer a la família de l'home i conviuen amb aquesta (Aixelà, 2000). Algunes expliquen que els seus marits van haver de marxar cap a Europa; malgrat això, continuen portant la casa dels seus marits i els seus familiars, i destaquen la responsabilitat que tenen i la dificultat en la qual es trobaven. Aixelà (2000), afirma que les obligacions relacionades amb la llar familiar, la cura dels fills, del marit, els pares i altres parents amb els que habiten recauen sobre les dones. Tanmateix, valoren positivament el fet que els seus familiars viatgin a Europa i els hi proporcionin diners o algun regal. Recorden amb molta il·lusió aquest fet de manera que quan elles viatgen al país d'origen sempre porten algun detall als infants i a les persones que hi ha amb pocs recursos.

“Havia canviat, per mi eren dies molt durs, amb disset anys m'encarregava de la família del meu marit, els seus germans que encara no estaven casats, els seus pares, etc.”(M3)

“Una de les coses que m'agradava era els mesos d'estiu quan venien “shablharig” que la ciutat estava plena de gent. Fèiem sopars, ens portaven coses de l'estranger, roba, menjar, diners, etc. pensa que ens ajudaven molt els nostres familiars de l'estranger a nosaltres; quan jo vaig fer el canvi. Quan jo he passat de ser una “espanyola” (riu) doncs també faig regals quan hi vaig, perquè jo sé quina il·lusió tenen els nens quan els hi fem regals o els hi donem cinc euros, o els ajudem econòmicament.” (M4)

Tota aquesta experiència viscuda en el si de la societat marroquina ha portat a les mares a reflexionar sobre tot el que tenen les seves filles, i inclús el fet de voler oferir a les filles un futur

millor per elles. És per aquest motiu, que les mares valoren de manera molt positiva tots els avantatges que la societat d'acollida a posat a l'abast dels seus fills i filles.

Així doncs, i amb relació a les activitats de lleure que solen portar a terme, cal destacar que moltes de les dones entrevistades expressen diferents maneres de viure l'oci. Algunes de les joves relacionen les activitats de lleure amb activitats extraescolars com ara; Casals, Caus, centres cívics, etc. D'altres, comenten que els hi agrada llegir, escriure, mirar sèries o pel·lícules a la televisió, etc. Una de les qüestions més valorades, és marxar amb les amistats a passejar, algunes comenten anar al cinema, la platja, a dinar o sopar en algun restaurant, de viatge etc. Per altra banda, les joves que són mares aposten per dedicar el temps de lleure als seus fills, acompanyar-los en el seu dia a dia. Les mares comenten que en el seu temps lliure comparteixen espai amb els seus infants i els seus marits, van al mercat, marxen a caminar amb les veïnes, etc.

“Una de les coses que m’agrada és llegir l’Alcora, escoltar música, m’agrada mirar molt la tele ara estic enganxada en “Love is in the air” una telenovel·la turca, a vegades vaig a caminar depèn molt del temps i del dia i de les ganes.”(F2)

“Ara, el que intento fer en el meu temps lliure és estar amb el meu fill dedicar-li temps, anar a casa dels meus pares acompanyar-los, etc.”(F5)

“Una de les coses que faig és anar a comprar amb el meu marit, marxo a caminar amb les meves veïnes, fem algun te a casa d’alguna, etc” (M6)

Les participants consideren que sí que hi ha diferències entre l’educació que reben els nens i les nenes. Afirmen que en algunes situacions a les noies se les reprimeixen més, relacionen a les noies amb la docilitat, la responsabilitat, la tranquil·litat, i a la vegada les adverteixen de com han d’anar vestides, el que han de fer, amb qui s’han d’ajuntar i amb qui no, cosa que no passa amb els nois. Manifesten que des de ben petites a les noies i els nois se’ls encomanen tasques diferenciades. A les noies aquelles que estan relacionades amb la cura i les tasques de la llar.

No obstant això, aquestes mateixes noies i joves que es troben davant aquestes circumstàncies i situacions se les considera com la “ generació pont” que segons Jimenez Delgado (2012) es considera diferent de l’obligació, l’assimilació o la imposició de refugiar-se en les cultures heretades dels progenitors i dels parents. L’autora manifesta que en moltes ocasions les joves tenen dificultats de decidir en primera persona i d’exercir els seus drets a interpretar la cultura i fer una crítica d’aquesta, entenent la cultura com un element de canvi i com un fet de negociació i recreacions. Partint que són joves que s’allunyen d’aquella percepció col·lectiva i estètica de la religió, però no rebutgen la cultura d’origen sinó que la reinterpreten (Jimenez Delgado, 2012).

Així doncs, les joves comenten que no hi haurien d’haver diferències, tot i que algunes consideren que la religió encomana unes funcions als nois diferenciades a les funcions encomanades a les

noies. Les entrevistades comenten que l'educació que elles han rebut no és la mateixa que els seus germans. Algunes consideren que els seus germans són molt més lliures pel que fa a les seves decisions. Inclús han arribat a assumir alguns rols en l'entorn familiar. D'aquesta manera, en l'entorn familiar associen a les mares amb el benestar dels seus fills i filles i consideren els homes com els principals responsables de sustentar la família. Per altra banda, consideren que els homes han de satisfer les seves necessitats sexuals i que aquestes són les responsables de satisfer als homes.

Tanmateix, algunes joves els hi agradaria canviar certes connotacions amb relació a la diferència entre els homes i les dones. Comenten que aquestes diferències, cada cop estan canviant; doncs abans, les noies tenien moltes més privatitzacions, però en els últims anys estem evolucionant i ara cada cop les noies tenen moltes més llibertats. Algunes llibertats que destaquen és la possibilitat d'accedir al món laboral i disposar d'activitats d'oci.

“No, m'agradaria que n'hi hagi. Però sí que n'hi ha perquè els nois són diferents de les noies. No sé com explicar-ho. Les noies són més tranquil·les fan cas, etc.” (M2)

“Sí que n'hi ha, i molta diferència. És que això jo ho he conegut més des que he tingut el meu fill, jo sempre deia que hauríem de ser iguals els nois i les noies. Però no, jo ara amb el meu fill em dóna compte que el meu fill ho és tot, respiro per ell visc per ell. Els homes no els importa res més que portar diners a casa, no tenen aquesta sensibilitat. Després els homes necessiten el que necessiten, o sigui estan molt enganxats al sexe a les relacions, si una dona no el cuida amb la “tonteria” marxa amb un altre. Moltes dones marroquines s'han trobat amb això, o que se'n van amb altres dones per mantenir relacions i tornen a dormir. Llavors amb tot això jo crec que no són iguals.” (F5)

Respecte a la relació que tenen les mares amb les seves filles, és igual que amb la resta dels seus fills, destaquen, però que depenent de l'edat de la filla els hi dediquen un temps o un altre. Però que en general intenten tenir una relació semblant amb tots els seus fills. No obstant això, consideren que eduquen diferent dels nois que a les noies. Això ho associen a diferents elements doncs tendeixen a protegir més a les filles que no pas als fills, degut a que les nenes i joves han de quedar-se verges fins al matrimoni. Per altra banda, hi ha mares que afirmen intentar educar per igual als seus fills i les seves filles. Tant si són homes com dones, però destaquen que les dones són més dòcils i segueixen més les indicacions que no pas els nois.

“Sí, és que les noies són diferents dels nois, les noies tenen una cosa que les hem d'educar perquè ho cuidin. L'honor d'una noia és molt important és la que encaminarà el seu futur amb el seu marit i els seus fills. En canvi, els nens no tenen això, no passa res. Però els dos han de ser bones persones, han de lluitar i pel que volen i ser bons musulmans inshallah.” (M6)

“No, en absolut. Jo els meus fills i filles els he educat per igual. Procuo que tinguin accés a les mateixes oportunitats. I intento que la seva col·laboració a casa sigui igualtant si és nena o nen.”(M1)

En general les joves entrevistades valoren que han tingut una bona infància, destaquen que han estat molt connectades amb el barri on vivien. Aquestes valoren certs espais socials on passaven el seu temps lleure, com ara centres cívics, Casals, Caus, Esplais, etc. Camachi i Comas (2003) destaca la importància del temps d'oci per profunditzar la identitat de les joves. Les joves valoren les funcions dels professionals que es troben en aquests espais com ara les integradores socials, les educadores, les monitores, etc. Manifesten que aquests recursos els hi han permès conèixer altres maneres de fer i de viure, doncs els hi ha donat possibilitats d'anar a la platja, a la muntanya, conèixer centres culturals, etc. espais que amb els pares no havien conegut o no havien tingut l'oportunitat d'accedir-hi.

4.2 Educació familiar vs educació àmbit social

Les mares entrevistades afirmen que a causa de diferents factors socials no han tingut la possibilitat d'integrar-se plenament en la societat occidental. Això ho relacionen amb el racisme institucional, i afirmen que el fet que elles pertanyin a un barri o un altre és per un interès social. Això ha provocat que estiguin envoltades amb dones que es troben en la mateixa situació que elles; practicants de la religió musulmana, mares, dones immigrants, etc. aïllades de la realitat de la societat occidental. Així doncs, el que coneixen de la societat occidental és a través dels mitjans de comunicació àrabs, del que han sentit, dels seus marits, de l'educació formal dels seus fills i filles – escoles, instituts, universitat, etc.- i de la seva percepció quan surten als carrers. D'aquesta manera, veuen que la realitat de la població “autoctona” és diferent de les seves realitats; la precarietat laboral en la qual es troben els seus marits, el racisme que viuen dins de les aules i als carrers els seus fills i filles, la situació socioeconòmica en la qual es troben, etc.

Les joves consideren que hi ha una gran diferència entre l'educació que es rep des de casa, amb l'educació que es rep des de la societat. Manifesten que són dues qüestions diferents i que en determinades situacions tenen la sensació de trobar-se en un estat de xoc pel fet d'estar entre dos tipus d'educació totalment diferents.

Amb relació a aquest estat de xoc, la majoria de les entrevistades coincidien que durant la infància seguien els patrons culturals sense qüestionar a la família. Aquesta mateixa idea és corroborada per Martínez (2012), el qual destaca la importància de la figura del pare, mare i familiars a l'hora d'atendre a les necessitats dels seus fills i de les seves filles. Durant els primers anys de la vida de l'infant hi ha una vinculació més estreta dels progenitors i dels seus fills i de les seves filles; i al llarg dels anys, aquesta relació va canviant, especialment durant l'adolescència quan els fills i les filles busquen la seva autonomia i independència en les relacions paternals. Bauman (2005),

en canvi, posa de relleu que els fills són un objecte de consum emocional i que com tot objecte de consum, serveix per satisfer les necessitats de les seves famílies.

Així doncs, l'adolescència és el moment que van començar a notar un xoc molt més gran entre l'àmbit familiar i social. Sherkat (2003) destaca que quan els joves entren a l'esfera de sociabilització i troben més agents de socialització la capacitat dels progenitors en l'educació perd intensitat. La majoria de les noies entrevistades afirmen que durat aquest primer moment no sabien com encaixar exactament en un entorn que les educa de dues maneres completament diferents (l'educació familiar versus l'educació de la societat occidental).

Sovint destaquen les que s'enfronten a moltes diferències entre l'àmbit familiar i el seu àmbit educatiu. Així doncs, les noies musulmanes destaquen que una de les principals diferències és que dins de l'àmbit familiar són educades a través de l'islam i que aquesta és el pilar bàsic per les noies musulmanes. En canvi, en la societat occidental les eduquen per un conjunt de conductes i de maneres de fer totalment diferenciades a allò que han conegut en el seu àmbit familiar. Això sovint provoca algunes situacions conflictives i de tensió entre les mares magrebines musulmanes, i els seus fills i filles nascuts i escolaritzats a occident (Baeza, 2008).

El fet de viure entre dues cultures i tradicions diferents és considerat com quelcom positiu per algunes noies, doncs per elles és una manera de conèixer altres realitats, descobrir altres visions i sobretot posicionar-se i decidir com volen encaminar les seves vides. Altres noies, en canvi, ho consideren un perill sobretot pel fet de viure en situacions de la societat occidental, que d'aquesta manera s'allunyaran de l'educació que han rebut des de ben petites i se sentien culpables de seguir patrons totalment oposats a la realitat familiar i decebre els familiars.

D'aquesta manera, sovint els fills i filles d'immigrants que es troben entre les dues cultures – la societat d'acollida i la familiar- en alguns casos els adolescents senten confusió i incertesa culpavilitzant-se de no encaixar en l'entorn familiar i tampoc en l'entorn social (Gual, 2015). L'adolescència es considera una de les etapes en les quals l'entorn familiar és vital, i en el qual els conflictes tendeixen a ser freqüents en el si de la llar familiar (Faccini, 2011).

En ocasions les mares arriben a interpretar de manera negativa certes conductes dels seus fills/es i així doncs, Siguan (2003), manifesta que la identificació amb els pares i les mares pot resultar una tasca difícil pels adolescents, i en ocasions s'estanquen si els pares interpreten i consideren que certes conductes que viuen són inadequades.

“Fumava, deia a casa que anava a un lloc i anava a un altre, em treia al mocador quan no em veien, etc. Vaig fer com un BUM! No sé, volia veure que passava, que sentia, en aquell moment em vaig encegar pels plaers, mai sexuals eh (riu). Però vaig fer aquestes coses, i jo sabia que mai a casa ho acceptarien, però amb el temps em sentia malament perquè estava fallant a la meva

família... Fallava a la meua família i especialment a la meua mare. Un dia el meu pare em va veure pel carrer a l'estiu amb tirants i sense mocadors... Em van castigar durant molts dies, etc. La responsabilitat va caure en la meua mare, el meu pare la culpava no parava de plorar i em deia qui m'havia menjat el cap. Però no, ningú m'havia menjat el cap jo, havia anat al camí del dimoni. A partir d'aquell patiment i especialment del patiment vaig encaminar la meua vida i mai deixaré de penedir-me d'aquells dies els meus pares estan orgullosos de mi.”(F2)

Una de les qüestions que les mares destaquen en l'àmbit familiar, és l'educació religiosa que intenten transmetre als seus fills i filles. Comenten que la societat occidental educa als infants i als joves per la llibertat; lluny del camí de la religió; i això és una de les qüestions que més les preocupen que es tornin com els occidentals, perdin els seus valors familiars i especialment l'educació que amb tant d'esforç han intentat transmetre. Tot això, ho relacionen de manera directa amb les males influències que poden rebre les seves filles a través de les amistats.

Per altra banda, algunes mares comenten que tant l'educació familiar com l'educació de l'àmbit social haurien d'anar a una mateixa línia, però que en moltes ocasions aquesta es contraposa i és difícil la tasca educativa. Així mateix, desitgen que les seves filles es quedin amb el millor de la societat occidental sense deixar de banda la seva religió musulmana.

“Que s'ajunti amb males influències, que es pensi que nosaltres som com ells, que podem tenir la vida que tenen ells. És que nosaltres som humils, pobres tot el que tenim ens ho guanyem, jo no vull que la meua filla es pensi que tindrà la vida com els espanyols o els catalans amb herències i cases d'aquestes. Una de les altres coses que em preocupa és la religió, els musulmans hem de lluitar perquè els nostres fills s'encaminin en el camí del bé, en el camí d'Allah. Això és una de les coses que em preocupen, que la societat occidental li mengi el cap i s'encamini cap a altres religions o pitjor encara que no cregui perquè ara ningú creu en res.” (M3)

“Espero que ens respectin, i que no ens qüestionin la nostra manera d'educar als nostres fills. Som diferents, però ens hem de respectar.” (M6)

En quan a les relacions de les mares amb les seves filles, és evident que aquestes canvien al llarg del temps. D'aquesta manera, les mares comenten que quan les filles eren més petites havien d'estar més per elles i compartien molt més temps amb elles que no pas ara. Aquest canvi, es deu en gran part per les responsabilitats – acadèmiques i professionals- que les joves tenen. No obstant això, afirmen que conviuen juntes i això els permet parlar de la quotidianitat, doncs fan algunes tasques conjuntes com ara els àpats, les tasques de la llar, etc. Per altra banda, també fan altres activitats juntes durant el seu temps lliure com ara anar a menjar fora, sortir de compres, llegir l'Alcorà juntes, i fins i tot algunes filles ensenyen a llegir i escriure a les seves mares.

Respecte a les amistats, cal destacar que les mares sovint estan preocupades per les amistats que puguin tenir les seves filles, sobretot durant l'adolescència. És per aquest motiu que sovint les mares avisen a les seves filles que s'ajuntin amb bones influències. Aquesta preocupació es deu a la por de les mares que les seves filles s'allunyin de la religió musulmana i dels valors en les quals les han educades. Tret de la por que tenen a les males influències que puguin tenir les seves filles, en general, consideren que tenir amigues de diferents cultures i maneres de fer és quelcom que les pot enriquir.

La religió segons les mares és un dels pilars de l'existència d'un musulmà. Així doncs, la intenten transmetre de la forma més correcta, de manera que les filles puguin acceptar-la i practicar-la. Hervie-Léger (2000) i Arweck i Nesbitt (2010) creen el concepte de “*hilo de memòria*” fent referència a la transmissió religiosa i de valors de generació a generació. Aquest té la funció de teixir i unir les diferents comunitats en les quals s'han trobat les persones a través de les experiències, de les realitats viscudes, etc. Consideren que elles ja estan molt ben educades en la religió musulmana i no els afecten en absolut els valors o concepcions contràries que transmet la societat occidental. No obstant això, els valors occidentals sí que podrien condicionar a la concepció que tenen les seves filles, que encara estan en procés educatiu. Algunes maneres que pot condicionar la societat occidental a l'educació de les seves filles és amb la vestimenta i en concret amb el hijab, i és per aquest motiu que les mares sovint no desitgen que això arribi a succeir. Malgrat tot això, algunes mares comenten que les filles han adquirit tot un conjunt de tradicions i de maneres de fer de la societat catalana.

“A veure a mi no em condiona la religió, però a la meva filla sí especialment quan tenia catorze anys, volia sortir, volia fer les coses que fan les espanyoles, treure's el hijab, etc. Aquí és molt difícil perquè clar si no eduques en aquestes edats les noies poden “flser” i seguir camins dolents. Alhamdulillah tot s'ha solucionat.”(M5)

Les noies d'origen marroquí expressen que durant la seva infància i especialment l'adolescència, han tingut grans debats respecte a la seva identitat. Doncs, en situacions han estat qüestionades per la societat occidental de com van vestides, com han d'actuar, de quina manera s'han de sentir, etc. i una de les qüestions que manifesten és que volen ser lliures, entenent la llibertat com l'acció de decidir tot allò que tingui relació amb un mateix. Així doncs, afirmen que malgrat que hi hagi dues concepcions d'entendre la vida i la societat volen ser elles les que decideixin en les seves vides. Maalouf (2000) ens afirma que la identitat és allò que ens fa diferent dels altres i a la vegada allò que fa que jo no sigui idèntic a cap altra persona, partint de la concepció que la identitat de cada individu és única. Això s'interpreta amb la concepció de què la identitat està formada a partir de les experiències de vida de cada persona i, per tant de les seves pertinences (entenem per pertinences tots els elements que formen o han format part de la vida de la persona; per exemple,

llocs on ha viscut, aficions, la gastronomia preferida, el grup d'amistats, les llengües que parla, etc.)

“No vull ni que la societat occidental em digui el que haig de fer, ni a casa meva, jo sóc jo. Una cosa, quan dic que vull ser lliure no parlo d'aquesta llibertat que diuen els occidentals, jo parlo d'una llibertat real, potser visc en la utopia, però jo no vull ser allò que volen veure en mi. Vull descobrir-me a mi mateixa, saber qui sóc, no pas com volen els altres que jo sigui.”(F6)

Per altra banda, algunes de les entrevistades expressen la gran pressió que comporta pertànyer a la comunitat musulmana com a dones -encara que no es considerin musulmanes- doncs aquestes han de seguir uns patrons concrets que dicta la cultura i la religió en la qual han estat educades. I sovint, es troben en un gran dilema amb relació a les pràctiques de les quals han estat educades en el si de la família. Expressen, que durant l'adolescència van tenir grans conflictes en la llar, però que al llarg dels anys han sabut gestionar-ho. A causa de totes aquestes circumstàncies, han arribat a la conclusió de no explicar i donar a conèixer moltes de les coses que aquestes fan en el si de la família, això les porta a parlar d'una *doble vida*, ja que a casa segueixen les conductes familiars, i en canvi quan surten de la llar realitzen allò que no agrada a les seves famílies i que si se n'adonessin, no acceptarien de cap manera. Hervie-Léger (2000) afirma que a vegades es produeix ruptures o interrupcions en la transmissió dels valors.

“A casa per exemple, hi ha moltes coses que no saben jo sempre he dit que tinc una doble vida quan entro a casa sóc una persona, i quan surto sóc una altra persona.”(F2)

Amb relació a l'educació religiosa aquesta els hi ha estat transmesa principalment a través dels seus familiars i de les mesquites. Tot i això, en l'actualitat ressalten que també obtenen informació a través dels mitjans de comunicació i de les xarxes socials aprenen aspectes relacionats amb la religió islàmica i la seva pràctica. Malgrat la importància de la religió en el si de la cultura marroquina, ens trobem amb algunes noies joves que afirmen que no creuen en cap religió.

Respecte a la pràctica religiosa en la societat occidental, les joves consideren que la religió les condiciona. I entre els aspectes condicionants cal destacar els prejudicis de la societat occidental respecte a la religió islàmica. Altres, consideren que la religió les privatitza a l'hora de realitzar certes activitats com ara anar a la platja, vestir-se d'una determinada manera, accedir a l'oci nocturn, etc.

“No crec en la religió. Sí, jo vaig anar a una escola catòlica durant la meva infància. Després vaig anar a un institut públic que allà cadascú anava a la seva. I també em feien anar a la mesquita que feia religió islàmica i òbviament a casa també m'ensenyaven religió. He après molta religió fins que vaig decidir que no creia en cap.”(F6)

“A mi em condiciona perquè constantment estic pendent de qui hi ha al meu voltant i de quina manera puc viure la meva llibertat, per exemple no faig el Ramadà des dels 13 o 14 anys és una cosa que a casa no ho saben. Però el carrer tampoc ho pot saber, perquè no m’interessa que algun musulmà o algun autòcton amic d’alguna noia marroquina ho sàpiga i pugui arribar als meus pares.”(F2)

En relació a la confiança entre filla i mare és un tema que no es dona plenament; doncs quan se les pregunta si la seva filla pot parlar de qualsevol cosa amb elles, la majoria de les mares creuen que sí. Però que hi ha aspectes que no són necessaris parlar-ne fins que arribi el moment; aquests els relacionen amb fets fisiològics com ara – la menstruació- o aspectes relacionats amb el matrimoni, etc. En canvi, quan es pregunta a les filles algunes d’elles comenten que no poden comentar aquells aspectes que saben que en el si de la família no acceptarien.

Respecte a les diferències que veuen les mares en quant a l’estil de vida que han rebut i el de les seves filles, comenten que tot és diferent. Destacant la dificultat quant a educar les seves filles. També accentuen que en moltes ocasions aquestes contesten als seus pares i que això era impensable en l’entorn en el qual han viscut. Terrón Caro (2008) posa de relleu que les mares immigrants que es troben en el territori no han abandonat ni oblidat els seus costums ni la seva cultura. Per altra banda, un dels altres canvis que observen amb relació a les seves vides, és la possibilitat que les seves filles accedeixin a l’educació. Així doncs, sovint moltes mares recorden a les seves filles com són d’afortunades i de l’oportunitat que la societat occidental els i ha facilitat com per exemple l’accés a alguns serveis i espais de lleure com ara centres cívics, casals, CAUS, etc.

“Aquí, en aquesta societat, no hi ha respecte hi ha contestació i imposicions. A vegades vaig al carrer i veig nens i nenes que contesten o els hi diuen als pares que han de fer. Això és educació? Stafirulah. L’educació aquí és de molta llibertat, pares que deixen a les seves filles sortir i no saben ni a quina hora tornen laistar.”(M2)

“Ara van als centres cívics, i coses d’aquestes que fan deures i excursions. Jo al Marroc si no eren cosines o familiars no anàvem amb ningú, sempre ens deien que ens cuidéssim i clar el nostre honor, ara la meva filla li dic que s’ha de cuidar ella i que el dia que m’assabenti d’alguna cosa ja veurà, se li acabaran aquestes coses.”(M4)

Una de les qüestions que les mares valoren positivament, però a la qual no donen importància és al rendiment acadèmic de les seves filles. Doncs, consideren que està molt bé que tinguin l’oportunitat d’estudiar. No obstant això, traslladen la responsabilitat acadèmica i laborals a les filles, i afirmen que si aquestes no volen estudiar o treballar tenen l’opció de quedar-se a casa. En relació amb el món laboral, les mares aspiren que les seves filles disposin de professions honorades;

per elles aquestes professions són aquelles que no estan exposades de cara al públic – cafeteries, bars, discoteques, etc.- consideren que no són professions que permetin certa dignitat a les dones.

“La meva filla ha estudiat bé, fa un cicle d’estudis alts, està en l’institut estudiant com cuidar els nens i així treballar en una escola, és una feina honrada i no estar en una feina exposant-se. Treu notes bones, però jo sempre li dic que les treu per ella no per mi, si no vol estudiar que vingui a quedar-se a casa.” (M5)

“Durant l’adolescència li vaig dir o estudies o et quedes a casa. Perquè clar, si suspèn tot que fa una nena a l’institut això vol dir que no està fent res. Quan va acabar el batxillerat i va fer un cicle formatiu va treure la millor nota de la classe, a la universitat treu molt bones notes. Però ja prou d’estudiar ara ha de buscar-se un bon marit musulmà.” (M6)

4.3 Relació materno-filiar

La relació maternofiliar és un aspecte fonamental, però que sovint té relació amb temps que passen juntes les mares i les filles. Partint d’aquest punt, podem destacar que les noies passen menys temps amb les seves mares del que els hi agradaria, i això és degut en gran part per les seves obligacions acadèmiques i laborals, que els hi consumeix gran part del seu temps. Les noies afirmen que quan passen temps amb les seves mares es dediquen a cuinar, anar de compres, acompanyar-les al metge, anar a passejar, etc. En aquest sentit, podem remarcar la importància del temps d’oci per visibilitzar-la i és on es profunditza la identitat (Camacho i Comas, 2003)

Una de les qüestions que podem destacar és que malgrat que les filles s’han influenciat pels ideals de les seves mares, elles afirmen que volen tenir un futur i trajectòria de vida diferent de la que han tingut les seves mares. Així doncs, volen ser autònomes, tenir un futur laboral, i no volen reproduir el mateix rol que les seves mares quedant-se a casa com a mestresses de casa i encarregant-se de la família. Malgrat això, destaquen la força i la valentia que han tingut les dones marroquines que han immigrat i que s’han trobat soles en un país que les ha silenciades. Així mateix, les mares desitgen que les seves filles tinguin una vida diferent en quant a l’accés al món educatiu o laboral. No obstant això, els hi agradaria que les seves filles es casin amb un musulmà i que segueixin amb la religió que els i ha transmès.

Tot i que les joves volen tenir una trajectòria pròpia i que decideixen per elles mateixes, cal destacar que també hi ha certs valors que voldrien conservar com és la responsabilitat de la família extensa. En aquest cas, moltes de les noies joves, admiren la relació que tenen els seus pares amb la seva família extensa i afirmen que les seves mares i els seus pares envien diners a la família extensa tot i viure en un altre país i s’ocupen de les seves necessitats.

Les concepcions de les filles sobre les seves mares ens dóna indicis del seu esperit crític i reflexiu. En aquest cas, les joves afirmen que les mares són les que els hi recau la responsabilitat de

l'educació i ho fan a través de la compressió; en canvi, comenten que els pares quan han d'intervenir en un aspecte relacionat amb l'educació ho fan a través de la força i de la imposició. Algunes joves comenten que si no segueixen els patrons culturals, els familiars culpabilitzen a les mares com les principals responsables. Bourdieu i Passeron (2001) afirmen que les dones són assenyalades com les principals responsables de l'educació dels fills i de les filles.

“Cada família és un món, però en el meu cas el que jo he vist. És que l'home marxa a treballar, està moltes hores fora de casa. Treballa a llocs precaris, i l'educació recau en la mare, si fan alguna cosa bé o malament tot és culpa de la dona perquè clar són les dones les que estan tot el dia a casa i són elles les que han de fer cura de tot allò relacionat amb la llar, l'educació i el benestar dels homes.”(F4)

“Des que he tornat al camí de Déu la meva mare és el pilar més gran que tinc, més que el meu pare eh. Els homes són diferents, tenen fills, però no sé com explicar-ho estan més per altres coses, que jo al meu pare me l'estimo molt, però ells a través de la força de la imposició és com ensenyen les dones ho fan amb més calma.”(F2)

Les joves comenten que hi ha tot un conjunt de temàtiques sensibles de les quals no poden parlar amb les seves mares, aquestes van relacionades amb la sexualitat, l'orientació sexual, o accions que la religió musulmana no accepta com ara per exemple l'eutanàsia, el col·lectiu LGTBIQ+, l'avortament, etc. No obstant això, altres temàtiques com per exemple la cura de la virginitat s'acostuma a parlar durant la infància i en especial l'adolescència. Quan es fa referència a la confiança que les joves tenen respecte a les seves mares, ens trobem amb joves que afirmen tenir confiança en les seves mares; però que en determinades situacions no els hi expliquen algunes coses per por que les seves mares estiguin en desacord, o bé per por que aquestes ho comentin als seus pares.

“La virginitat per exemple per parla des d'una temàtica completament diferent, se'ns avisa a la infància i ens avisen de com ens hem de cuidar i de quina manera ens hem de relacionar amb els homes de la família i els altres.” (F3)

“Si, clar. Òbviament, no tot li explico, per exemple ara estic parlant amb un noi i inchallah vindrà a casa a demanar-li la mà al meu pare, però fins que no em digui quan no li diré pas a la meva mare. Ei tot halal eh no quedo amb ell, només parlem per WhatsApp.” (F3)

Sovint les noies troben certa incomprensió quant a la l'acceptació i la integració en la societat d'acollida respecte a les seves mares. Doncs les seves mares, com que no han tingut la possibilitat d'educar-se en la societat catalana, això ha fet que només es relacionessin amb dones immigrades i en situacions com les seves el que han fet és aprofundir encara més la cultura dels seus països d'origen i sovint no coneixen els trets típics tradicionals del país d'acollida.

“Crec que les costums les vaig perdent, tot i que la meva mare me les ha intentat inculcar, etc. i em fa pena. El Ramadan, les festes de l'Eid, que ja no celebro. O per exemple a mi m'encanten els casaments marroquins coses d'aquestes.” (F2)

“La meva mare no, però perquè no ha tingut l'oportunitat de conèixer la cultura catalana o espanyola estant a casa i amb les veïnes del barri, l'única cultura que ha conegut és la seva i l'ha profunditzat més.” (F6)

4.5 Expectatives de futur

Una de les preocupacions principals de les mares respecte al futur de les seves filles és que entrin al món laboral sense que siguin discriminades i que tinguin les mateixes possibilitats que les persones “autòctones”. Ens trobem amb mares, que comenten no tenir certes expectatives del futur amb les seves filles més enllà de trobar un bon musulmà i formar una família. Especialment al fet que no els acceptin amb el hijab en el món laboral.

Quan se les pregunta sobre la relació que tenen les mares amb les seves filles destaquen que és una bona relació tot i les dificultats o els petits conflictes en els quals es poden trobar en el dia a dia.

“Que sigui feliç que construeixi la seva vida, que treballi en una feina digna com ara cuidar de nens petits. Que respecti les decisions de la seva família. Però que estigui contenta.” (M5)

En un futur a les joves els hi agradaria veure canvis, relació a l'educació familiar i en l'educació social. Aquests canvis són l'atenció als joves per saber com estan i que és el que necessiten saber, que és el que es transmet, i de quina manera es transmet. Així mateix, la implicació dels homes dins de les llars és una de les qüestions que destaquen. Per altra banda, comenten el fet que les noies puguin ser lliures i anar vestides com vulguin amb mocador o sense, amb o sense roba ajustada, etc. Les noies musulmanes i practicants expressen tenir por amb relació a la seva pràctica religiosa

Les joves entrevistades expressen estar satisfetes amb la relació que tenen amb les seves mares, expliquen que els hi agradaria passar més temps amb elles. Per altra banda, hi ha joves que els hi agradaria que les acceptessin tal com són realment sense la intervenció de cap religió ni de cap cultura.

Amb relació a les seves expectatives de futur, algunes desitgen trobar parella i casar-se. D'altres els hi agradaria trobar una feina estable o marxar a un altre país estranger.

“El respecte, que si una noia es posa el mocador i no està segura i se'l vol treure, que se'l tregui, que si vol abandonar la religió que l'acceptin ja només pel fet de ser la seva filla. Que no hi hagi amenaces, que no hi hagi coaccions, que arribi una edat que no puguin intervenir.” (F4)

5 Conclusions

Al llarg dels anys, s'han dut a terme moltes investigacions sobre el paper de la dona, no obstant això, la investigació científica s'ha centrat poc a conèixer la situació de la dona marroquina com a mare i principalment com a transmissora de l'educació a les seves filles. La realitat d'aquestes ha quedat difusa en tot un conjunt d'estigmes i de la invisibilització de la societat occidental.

L'objectiu principal d'aquesta investigació és conèixer la relació entre mares i filles d'origen marroquí, l'impacte de l'educació en l'àmbit familiar, i la seva repercussió en la vida de les joves. Tot això, partint de la premissa de que mares i les filles han estat educades en dos contextos i realitats completament diferents. Així doncs, ens trobem amb les mares, nascudes i educades en el Marroc i, per altra banda, amb les joves, nascudes i educades en la societat occidental. Davant d'això, es fa evident una confrontació entre dues realitats, visions del món i maneres d'entendre i comprendre. Aquest fet és el que ens ajuda a donar resposta als objectius i a la vegada confrontar totes dues visions. Així doncs, a continuació es presentaran les conclusions i les discussions a partir de les dues realitats investigades. La finalitat consisteix a donar resposta a cada un dels objectius plantejats en aquest treball d'acord amb les dues visions presentades:

- **Conèixer quins factors incideixen en l'educació de les joves d'origen marroquí**

Al llarg de l'estudi s'han recollit moltes evidències sobre els principals factors que incideixen en l'educació de les filles d'origen marroquí, i potser un dels primers aspectes que es podrien mencionar és el context en el qual han estat educades. Si bé és cert que les filles han estat educades en el si de la societat occidental, i en una família marroquina; no hem de deixar de banda que malgrat tot això, cada cas és un món a part. Doncs si prenem com a punt de partida les dones entrevistades, podem constatar que hi ha una certa heterogeneïtat en els seus perfils i específicament la seva percepció de l'educació. En aquest sentit, hi ha mares que es regeixen més pels valors occidentals i específicament la necessitat que les seves filles tinguin un bon futur, i no reproduïxin el mateix estil de vida que han tingut elles i, per altra banda; ens trobem amb mares que viuen en determinades circumstàncies completament diferents, doncs encara són reproductores d'alguns rols tradicionals, sense pensar que la societat ha canviat. Així doncs, la transmissió de valors de mares a filles és un element condicionant i un aspecte fonamental en el procés educatiu.

A banda de la influència de la mare en l'educació de les filles, que té un rol fonamental, trobem altres elements que es destaquen i que es repeteixen constantment, tant per mares com per filles com podria ser les “males influències” o “bones influències” de les seves amistats, o bé el rol dels centres educatius i els valors que els hi transmeten. Altres factors condicionants són els mitjans de comunicació, aquest element, és el que sovint preocupa a les mares, doncs consideren que els

valors que transmeten els mitjans de comunicació són totalment diferents dels seus valors i temen que això pugui ser indicatiu de males influències per les seves filles.

Un altre dels elements ressaltats, tant per les mares com per les filles, són les desigualtats en les quals es troben en el si de la societat occidental, consideren que el fet de viure en barris segregats, és un factor que les condiciona força. Així doncs, el fet de viure en barris segregats ha fet que tinguessin la sensació de ser rebutjades per les persones “autòctones” i això ha comportat la dificultat en l’educació i en la transmissió de valors cap a les seves filles. Així mateix, destaquen que pel fet de viure en barris segregats, fa que tinguin una xarxa de relacions amb els seus grups d’iguals, sense relacionar “autòctones”.

- **Valorar el rol de la dona marroquina -les mares- com a educadores de les seves filles**

Les dones entrevistades expliquen que són responsables directes de l’educació dels seus fills i filles. Destaquen especialment que durant l’adolescència de les seves filles han tingut grans dificultats en la transició de valors, actituds, i normes relacionades amb la identitat col·lectiva i familiar. Això, en situacions, ha portat a que els marits les qüestionessin sobre l’educació que transmeten a les seves filles especialment aquelles que tenen a veure amb la intervenció de la societat occidental; la vestimenta, la pràctica religiosa, l’accés a l’educació formal, etc. Per altra banda, manifesten que la societat occidental les qüestiona tot fent-les dubtar sobre la seva tasca com a transmissores de la religió o tradicions.

En aquest sentit, és evident la importància del rol de les mares d’origen marroquí com a principals educadores de les seves filles, doncs són les encarregades principals de transmetre no només els valors i les conductes sinó també la religió musulmana. Això sovint porta a les mares a preocupar-se de l’educació religiosa de les seves filles i és precisament per això, que els intenten transmetre les conductes religioses.

Una de les qüestions que comparteixen les mares i les filles musulmanes és que la societat occidental respecti la religió que practiquen i que aquesta no sigui un hàndicap en l’accés als recursos socials, laborals i polítics. No obstant això, les joves no musulmanes destaquen que la societat occidental les qüestiona quan aquestes no segueixen els patrons culturals de la llar i que sovint les fan dubtar de les seves creences i decisions.

Les mares consideren que si les seves filles segueixen els patrons culturals i religiosos, tendeixen a tenir una convivència positiva amb la família. Tanmateix, en situacions donades aquestes expressen a les mares discrepàncies envers allò amb el que no estan d’acord o allò que no valoren positivament. Així doncs, també ens trobem amb les joves que no segueixen els patrons religiosos que han rebut en l’àmbit familiar – vestimenta, menjar, pràctica, etc.- i sovint manifesten trobar-se amb grans discrepàncies i conflictes en el si de la llar i especialment amb la mare. Algunes

d'elles, expressen viure aquesta realitat sense que la família ho conegui, per tal de no decebre la família i especialment perquè la mare no sigui la responsable que aquesta no segueixi la religió o la cultura.

Una de les altres preocupacions de les mares entrevistades envers el futur de les seves filles, és que aquestes puguin trobar un bon home musulmà amb el qual puguin formar la seva vida familiar i religiosa. Tot i que algunes de les joves comparteixen aquesta idea, altres consideren primordial, independitzar-se, continuar formant o accedir al món laboral amb unes condicions dignes.

- **Conèixer els valors que transmeten les mares a les seves filles i per quins factors estan condicionats**

Les mares coincideixen en la majoria dels casos en què intenten facilitar la millor educació en valors per les seves filles. És per aquest motiu, que les eduquen en el respecte, la tolerància, etc. No obstant això, podem destacar que algunes mares consideren que un dels valors més importants que intenten transmetre a les seves filles és la importància de l'educació formal. Així doncs, els hi transmeten la rellevància de tenir l'oportunitat d'acollir-se a l'educació formal i constaten que és una de les vies per trencar amb les situacions de vulnerabilitat. Les mares són conscients que l'àmbit educatiu formal és fonamental per trencar amb la segregació, la dificultat d'accedir al món laboral, la dificultat en l'accés a la formació, etc. Les mares entrevistades veuen la solució de trencar amb l'estigma social a través de l'educació formal. Així mateix, constaten que sovint l'educació formal complementa l'educació familiar sobretot amb relació a la transmissió de valors. La majoria de mares entrevistades consideren essencial que l'escola els hi transmeti a les seves filles valors socials com ara la tolerància, el respecte i la solidaritat. Aquests valors són els que consideren essencials, per tal que les seves filles puguin formar part de la societat occidental.

En relació a l'educació informal, cal destacar que les mares valoren positivament tots aquells espais que estiguin vinculats amb entitats educatives com ara; Casals, Centres cívics, l'accés a la biblioteca, etc. Pensen que aquests serveis resulten molt útils per promoure l'educació de les seves filles. No obstant això, quan es fa referència a l'oci la majoria d'aquestes comenten que no volen que les seves filles accedeixin a l'oci nocturn, o espais que contraposin la religió musulmana.

En relació a la pràctica religiosa les mares consideren la religió com una de les qüestions de gran pes en l'educació de les seves filles. És per aquest motiu, que consideren essencial transmetre a les seves filles els valors religiosos i que a la vegada elles els assumeixin, reproduïxin i acceptin.

- **Fer una aproximació a les necessitats de les joves marroquines i valorar els coneixements que en tenen les mares al respecte.**

Les joves valoren l'educació que han rebut de les mares. De fet, consideren que elles han estat les principals transmissores de valors, actituds i normes, etc. en el si de la família. Per altra banda, són conscients de la responsabilitat que això suposa per les seves mares que pateixen constantment una gran pressió per si eduquen bé o no a les filles, i aquestes es culpabilitzen quan no segueixen les expectatives familiars. No obstant això, en algunes circumstàncies les filles afirmen que no estan del tot d'acord amb els valors i visions que els hi transmeten les seves mares, i inclús se centren confrontades. Això fa que sovint les filles visquin entre dues realitats diferents i a vegades les mares desconeixen certes conductes que realitzen les filles per por a no ser acceptades; mantenir relacions sexuals, no seguir la religió musulmana, la vestimenta, etc. Les joves manifesten ocultar la realitat per por a ser rebutjades en el si del nucli familiar i trobar-se desesparades.

Tot això, és degut als diferents processos educatius de les dones immigrades i els de les seves filles. Aquestes diferències depenen de tot un conjunt de factors socioculturals i econòmics que han estat a causa de tot un conjunt de polítiques migratòries on s'estigmatitza la dona com a vulnerable.

L'anàlisi i les entrevistes a les mares i joves s'han treballat aspectes relacionats amb la identitat i el sentit de pertinença d'aquestes joves, així com la visualització de les experiències d'estigmatització, discriminació per la societat occidental. Moltes joves, afirmen haver estat etiquetades per la societat occidental i pels seus parents de com han de ser, com han d'actuar, i com han d'encaixar en els dos àmbits. Això ha dificultat encara més la seva participació en la societat com a ciutadanes de ple dret. Per tant, sovint s'han trobat amb una doble confrontació, per part de la societat occidental, pel fet de no respectar la seva visió, tradicions, etc; i per altra banda; per part del seu àmbit familiar, que sovint no considera el fet que s'estan educant en una societat completament diferent al dels seus pares.

7 Referències bibliogràfiques

Afif Aicha, y Bendagha Naima (1986). Essai d'application d'une demarche a la planification familiale au Maroc, Casablanca, Institut Supérieur du Commerce et d'Administration des entreprises, 1986, p. 316

Aixelà Cabré, Y. (2000). Mujeres en Marruecos. Un análisis desde el parentesco y el género. *Barcelona: Bellaterra*.

Aixelà Cabré, Y. (2012). La presentación social del cuerpo marroquí en contextos migratorios. Entre la afirmación identitaria y el rechazo islamófobo. *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 67(1), 19-48.

Alberti Manzanares, P. (1999). La identidad de genero y etnia. Un modelo de anàlisis. *Nueva antropologia*. XVI (55). pp. 105-130

Al-ghazali, Abū Hāmid (1989). Le livre des bons usages en matière de mariage (Extrait de l' *Thiya'`Ouloúm ed-Dín ou: Vivification des Sciences de la foi*). Traducción y notas de L. Bercher et G.-H. Bousquet. París : Librairie d'Amérique et d'Orient A. Maisonneuve,.

Arweck, E., Nesbitt (2010). Close encounters? The intersection of faith and ethnicity in mixed-faith families. *Journal of Beliefs & Values*, 31 (1), pp 39-52.

Badinter, Elisabeth.(1980) *Lamour en plus. Histoire de l'amour maternal XVIIe-XXe Siècle*. Flannarion , París.

Baeza, J. S. (2008). Madres magrebíes de hijas francesas. La maternidad, las relaciones de género y las mujeres magrebíes inmigradas en Francia en el cine de Yamina Benguigui. *Lectora: revista de dones i textualitat*, (14), 85-100.

Bauman, Z. (2003). *Modernidad líquida*. Fondo de Cultura Económica

Beauvoir, S (1949). *El segundo sexo*. Madrid: Ediciones Cátedra

Bertran, M(2009). De les expectatives a les relacions: Infants, maternitat i atenció a la infància en una Barcelona diversa. Tesis doctoral. Departament Antropologia i Cultura. Universitat Autònoma de Barcelona.

Bisquerra R. (2004). *Metodología de la investigación educativa*. Madrid: La Muralla.

Bourdieu, P., & Passeron, J.c (2001). Fundamentos de una teoria de la violència simbòlica. *La reproducció. Elementos para una teoria del sistema de enseñanza*, 15-85.

Brubaker, R, Cooper, F. (2000). Beyond "Identity". . *Theory and society*, 29, pp. 1-47.

- Buenaventura, Sáez C (1981). Aproximacion al mito de las madres patógenas. Revista de la Asociación Española de Neuropsiquiatría., (1), 031-056
- Camacho, K.M Y Comas, D. (2003). «El ocio y los jóvenes inmigrantes». En: Cachón, L. «Inclusión de la juventud inmigrante». *Injuve*, 60, marzo.
- Chiche, J., (1994). «Les femmes analphabetes » en Femmes et education. Blocages et impactes, Casablanca, Le Fennec, 1994, pp 17-53
- De Miguel, M. (1988). Paradigmas de la investigación educativa espanyola. En I. Dendaluce (Coord.), Aspectos metodológicos de la investigación educativa. II Congreso Mundial Vasco (pp. 60-77). Madrid, Nancea,
- Donath, O. (2015). Refretting Motherhood: ASociopolitical Analysis. *Signs Journal of Women in Culture and Society*, 40(2), 343-367. DOI: 10.1086/678145
- El Coran (1953). Traducido por Rafael Castellanos. Editorial Arabigo-Argentina.
- Espita, R y Monyes, M. (2009) Influencia de la familia en el proceso educativo de los menores en el barrio de Costa Azul de Sincelejo (Colombia) . *Investigación y desarrollo*, 17 (1), 85-105.
- Faccini, A. (2011) *El perfume de la adolescència: una gran aventura para la família y el col·legio*. Madrid: Ediciones Palabra.
- Fernandez Enguita, M. (2003). «La segunda generación ya está aquí». *Papeles de Economía Española*, 58.
- Fuentes, J.L. (2014). Identidad cultural en una Sociedad plural: propuestas actuales y nuevas perspectives. *Bordón. Revista de Pedagogia*, 66(2), 61-74
- García, C. (2004). Diferentes, desiguales o desconectados. *Revista CIDOB D'Afers Internacionals*, (66,67), 113-133
- Gibson, M., Carrasco, S., Pàmies, J., Ponferrada, M., Rios, A (2013) Different Systems, similar result. Youth of Immigrant Origina at School in California and Catalonia, in Alba & Holiday, eds., *The children of Immigrants at School, a comparative look at Integration in the United States and Western Europ*, New York: New York University Press. Pp 84-119
- Giró, J. (2011). Las amistades y el ocio de los adolescentes, hijos de la inmigración. *Papers: revista de sociología*, 96(1), 77-95.
- Hegel, G.W, F (1807). *Fenomenologia del Espiritu*, Mèxico: Fondo de Cultura Económica.
- Hervieu-Léger, D. (1998). The Transmission and Formation of Socioreligious Identities in Modernity. *International Sociology*, 13, pp. 213-228.

- Hernández, R., Fernández, C. y Baptista, P. (2003). Metodología de la investigación. México: McGraw Hill.
- Hervie-Léger, D (2000) Religion as a chain of memory, Cambridge: Polity P.
- Jiménez Delgado, M. (2012). La generación puente. la educación de las jóvenes de origen marroquí. Un estudio sociológico. Tesis doctoral. Alicante, Universidad de Alicante.
- Knibihler, Yvone (2001) "La construction sociale de la maternité", en Maternité, affaire privée, affaire publique. Bayard, París.
- Knibihler, Yvone (2015) «Des maternités anciennes aux maternités futures», Spirale, vol.75, no. 3, 2015, ‘‘ 22-35
- Kuhn, T.S. (1978). Segundos pensamientos sobre paradigmas. Madrid, Tecnos.
- Lafon, M. I. M. (2002). Las y los jóvenes que viven entre culturas: un nuevo reto educativo. In *La inmigración en España: contextos y alternativas* (pp. 489-499). Laboratorio de Estudios Interculturales.
- Lamrabet, A. (2014). El velo (el hijab) de las mujeres musulmanas: entre la ideología colonialista y el discurso.
- Lamrabet, A. (2008). La mujer en el Islam, entre estereotipos de Occidente y realidades sociales: unas perspectivas de liberación. In Ponència XVIII Simposio Electrónico Internacional Medio Oriente y Norte de África (pp. 6-31).
- Latorre, A., del Rincón, D y Arnal, J (1997). Bases metodológicas de la investigación educativa. Barcelona: Hurtado Ediciones
- Maalouf, A. (2000). Identidades asesinas. Alianza Editorial.
- Martinez, M (2012). Adolescencia, aprendizaje y personalidad. Problemas y soluciones en la Educación Secundaria. Barcelona: Editorial UOC.
- Mir Gual, A. (2015). *Els nous illencs. La identitat dels adolescents d'origen immigrant a la ciutat de Palma: els casos marroquí i xinès. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, España.*
- Musitu, G. y García, J.F (2001). ESPA29. Escala de Socialización Parental en la Adolescencia. Madrid: TEA Ediciones.
- Palomar Vereja, C. (2005). Maternidad: historia y cultura. *La ventana. Revista de estudios de género*, 3(22), 35-67.

Patton, M.Q. (2002) *Qualitative research and evaluation methods* (3 ed.). Thousand Oaks, London. New Delhi: Sage Publications.

Reina Segura, J. L., Boulharrak El Idrissi, M., & Bueno Pardo, J. (2015). La población marroquí residente en Baleares: una aproximación a sus necesidades y problemáticas sociales. Consejo de la comunidad marroquí en el extranjero

Salé, C., & Parella, S. (2004). Nuevas expresiones de la maternidad. Las madres con carreras profesionales exitosas. *Revista Española de Sociología*, (4).

Sherkat, E.D (2003). Religious socialization; sources of influence and influences of agency. En Dillon, M (Ed.), *Handbook of sociology of Religion* (pp,151-163) New York: Cambridge University Press.

Siguan, M, (2003). *Inmigración y adolescència. Los retos de la interculturalidad*. Barcelona: Paidós.

Terrón Caro, M. T. (2008). La perspectiva de las madres marroquíes sobre la educación de sus hijas e hijos en Huelva y en las zonas de origen. *Revista Española de Educación Comparada*.

Verea, C. P. (2004). “Malas madres”: la construcción social de la maternidad. *Debate feminista*, 30, 12-34.

8. Annexos

8.1 Consentiment informat

Benvolguda

La recerca titulada “De mares a filles dues generacions de dones” , té com a objectiu principal: conèixer la relació entre mares i filles d’origen marroquí, l’impacte de l’educació en l’àmbit familiar i la seva repercussió en la vida de les joves.

Els objectius específics son els següents:

- O1:** Conèixer quins factors incideixen en l’educació de les joves d’origen magrebí
- O2:** Valorar el rol de la dona magrebina (les mares) com a educadores de les seves filles
- O3:** Conèixer els valors que transmeten les mares a les seves filles i per quins factors estan condicionats
- O4:** Fer una aproximació a les necessitats de les nenes i joves d’origen magrebí i valorar els coneixements que tenen les mares al respecte.

Agraïm la seva participació voluntària en la recerca, amb la finalitat de facilitar informació per donar resposta als objectius de la investigació. En cas de tenir algun dubte sobre la recerca pot posar-se en contacte amb l’autoria del TFG; Wafa Boulahrouz Lahmidi a través del correu: wafaboulahrouz@gmail.com

Gràcies per la seva ajuda i pel temps dedicat, la seva participació és fonamental en la recerca.

_____, en signar aquest document de consentiment informat manifesto que dono el meu consentiment per participar en la recerca “De mares a filles, dues generacions de dones” i entenc que la meva participació és voluntària i que la informació que proporciono a la entrevistadora és confidencial i anònima.

Signatura de la participant

Signatura de la investigadora

8.2 Entrevistes mares

Benvolgudes a totes, sóc la Wafa estudiant de Treball Social a la Universitat de Girona. La següent entrevista és per l'elaboració del meu treball final de grau. L'objectiu d'aquesta entrevista consisteix en conèixer com es desenvolupa la vostra educació en l'àmbit familiar i específicament la vostra relació amb les vostres filles. A continuació es resumeixen els objectius específics:

- 1- Conèixer quins factors incideixen en l'educació de les joves d'origen magrebí
- 2- Valorar el rol de la dona magrebina(les mares) com a educadores de les seves filles
- 3- Conèixer els valors que transmeten les mares a les seves filles i per quins factors estan condicionats

L'entrevista serà gravada i en tot moment es respectarà l'anonimat. Així mateix us recordo que la participació és voluntària, si hi ha alguna pregunta que l'incòmode i prefereix no contestar-la ho pot fer. Per altra banda, si ho desitja es pot retirar l'entrevista de l'estudi.

Dades sociodemogràfiques

Edat:

Barri on vius actualment:

Quants anys fa que vius a Catalunya?

Sempre has viscut en la mateixa ciutat?

Informació sobre la família

Quants fills i/o filles tens? Quants fills i quantes filles?

Les teves filles han nascut aquí o al Marroc, i en quina edat heu arribat?

Quin nivell d'estudis tens?

Quina és la teva professió?

Informació sobre la mare

Descriu-me l'entorn social on et vas educar?

Quines activitats fas durant el teu temps lliure?

Informació sobre la filla

Com és el rendiment acadèmic de les teves filles? Estàs contenta en com avança en els estudis?

Quines activitats o hobbies té la teva filla?

Relació maternofiliar

Quant de temps passeu juntes per dur a terme activitats les dues (sortir, compartir, hobbies, etc)?

Quines són les teves preocupacions en l'educació de les teves filles en una societat occidental?

En relació a les amistats, en alguna situació l'has hagut d'advertir sobre les amistats?

Creus que la relació que tens amb la teva filla és igual o diferent en comparació als teus fills?

Quin tipus de problemes acostuma a explicar-te la teva filla?

Tens la sensació que t'oculta alguna cosa?

Creus que la teva filla pot parlar de qualsevol cosa amb tu?

Quines diferències observes entre l'educació que has rebut (estils de vida) i els de les teves filles en la societat catalana?

Creences, religió, costums i tradicions

Creus en la religió? Tens coneixement religió? De quin tipus?

Com vius la religió, creus que en alguna situació et condiciona, i a la teva filla?

Quin tipus de costums o tradicions has transmès a les teves filles?

Creus que has adoptat costums i tradicions de la societat catalana? I la teva filla?

Has tingut en algun moment dificultats per educar la teva filla en les costums o la religió (en cas que siguis creient)?

Expectatives sobre la filla

Creus que hi ha diferències o hi hauria d'haver diferències entre l'educació d'un nen o una nena?

Que t'esperes de l'educació occidental?

Com t'agradaria que fos la teva filla d'aquí deu anys?

Quines expectatives tens del futur de les teves filles?

Com t'agradaria que fos la relació amb la teva filla? Es podria millorar?

8.3 Entrevistes joves

Benvolgudes a totes, sóc la Wafa estudiant de Treball Social a la Universitat de Girona. La següent entrevista és per l'elaboració del meu treball final de grau. L'objectiu d'aquesta entrevista consisteix en conèixer com es desenvolupa la vostra educació en l'àmbit familiar i específicament la vostra relació amb les vostres mares. A continuació es resumeixen els objectius específics:

- 1- Conèixer quins factors incideixen en l'educació de les joves d'origen magrebí
- 2- Valorar el rol de la dona magrebina(les mares) com a educadores de les seves filles
- 3- Conèixer els valors que transmeten les mares a les seves filles i per quins factors estan condicionats

L'entrevista serà gravada i en tot moment es respectarà l'anonimat. Així mateix us recordo que la participació és voluntària, si hi ha alguna pregunta que l'incòmode o prefereix no contestar ho pot fer. Per altra banda, si ho desitja es pot retirar l'entrevista de l'estudi.

Dades sociodemogràfiques

Edat:

Barri on vius ara:

On has nascut?

Quants anys fa que vius a Catalunya?

Sempre has viscut a la mateixa ciutat?

Informació sobre la família

Tens fills o filles? Quants nens i quantes nenes?

Quin nivell d'estudis tens?

Estàs treballant o has treballat alguna vegada? De què?

Informació de l'entorn educatiu de la

Descriu-me l'entorn social on t'has educat?

Quines activitats fas en el teu temps lliure?

Creus que hi ha diferències o hi hauria d'haver diferències entre l'educació d'un nen o una nena?

Com consideres que és el teu rendiment acadèmic? Estàs contenta en com avances en els estudis?

Què recordes de la teva infància? Com era el teu entorn social(amistats, vida en el barri, companys, etc.)

Quins valors socials són importants per tu?

Educació de les filles en la societat occidental

Quines activitats fas durant el teu temps lliure?

Consideres que l'educació familiar és diferent o igual en relació a l'educació de l'àmbit social?

Com vius l'educació de casa amb l'educació que reps de la societat?

Quines diferències observes entre l'educació que has rebut (estil de vida) i els de la teva mare en una societat diferent a l'occidental?

Informació materno filiar

Quant de temps passeu juntes per dur a terme activitats totes dues (Sortir, compartir, hobbies, etc)?

Quines són les teves preocupacions en l'educació que estàs rebent de la societat occidental?

En relació a les amistats, en alguna situació el teu pare o mare t'han advertir sobre les amistats?

En relació a la teva família. Creus que viuràs com ells? Quins esquemes voldràs repetir i quins esquemes voldràs canviar?

Quina es la teva concepció en l'entorn familiar? Quina relació tens amb la teva mare?

T'agrada la relació que tens amb la teva mare? Milloraries alguna cosa d'aquesta relació?

Quina relació i proximitat tens amb la teva mare amb relació al tracte de temàtiques sensibles?

Confies en la teva mare? Li expliques les coses que et preocupen?

La teva mare ha intervingut en decisions importants teves? Quines i de quina manera?

Creus que la relació que tens amb la teva mare és igual o diferent al tus germans?

Creences, religió, costums i tradicions

Creus en la religió? Tens coneixement religiós? De quin tipus? (escola, mesquites, esglésies, televisió, etc.)

Com vius la religió, creus que en alguna situació et condiciona, i a la teva filla?

Quin tipus de costums o tradicions t'han transmès a casa (mare, pare, familiars, etc.)?

Creus que has adoptat costums i tradicions de la societat catalana? I la teva mare?

Expectatives de futur

Quins canvis o propostes t'agradaria veure amb relació a l'educació familiar? I en relació a l'àmbit social?

Com t'agradaria que fos la relació amb la teva mare és podria millorar?

Quines son les teves expectatives de futur?